

ГАМИ ТРИЗВУКИ АРШЕДЖІО

В. ПАНЬКОВ

ДЛЯ ВИБОРНОГО
БАЯНА

«МУЗИЧНА
УКРАЇНА»

В. ПАНЬКОВ

ГАМИ
ТРИЗВУКИ
АРПЕДЖІО
ДЛЯ
ВИБОРНОГО
БАЯНА

ГАММЫ
ТРЕЗВУЧИЯ
АРПЕДЖИО
ДЛЯ
ВЫБОРНОГО
БАЯНА

КИЇВ
«МУЗИЧНА
УКРАЇНА»
1982

Допущено Міністерством культури УРСР як учбовий посібник
для вищих та середніх спеціальних музичних учбових закладів.

Допущено Министерством культуры УССР в качестве учебного пособия
для высших и средних специальных музыкальных учебных заведений.

Редакція учбово-педагогічної літератури
Редакция учебно-педагогической литературы

ВІД АВТОРА

Єдність художнього і технічного розвитку виконавця є головним принципом радянської музичної педагогіки. «Техніка і все, що розуміється під загальним визначенням музикальності,— це два крила, що їхня взаємодія дає піаністові змогу піднятися до висот справжнього художнього виконання»¹.

Що ж таке техніка? Чому цьому боку підготовки музиканта надають такого великого значення?

Суть поняття вдало сформулювала відома французька піаністка Маргарита Лонг: «Техніка — це туше, мистецтво аплікатури, педалі, знання загальних правил фразування, це володіння широкою виражальною палітрою, яку піаніст може використовувати за власним розсудом відповідно до стилю твору, який він має інтерпретувати, і відповідно до свого натхнення. Резюме: техніка — це володіння фортепіано, повна і всеосяжна майстерність»².

Таке визначення цілком придатне і щодо баяна. Треба лише додати до названих видів фортепіанної техніки суто баянні — мистецтво володіння мехом, регістровки, координації рухів та ін. Усі види техніки освоюються в процесі опрацювання гам, акордів та арпеджіо. Не оволодівши всім арсеналом технічних засобів, виконавець не зможе глибоко розкрити і передати емоційно-образний зміст виконуваних творів, без техніки неможлива художня інтерпретація. Слід, проте, пам'ятати, що техніка — засіб для досягнення мети, а не сама мета.

Швидкий розвиток баянного виконавства, розширення та ускладнення репертуару, конструктивне удосконалення інструмента потребують від баяністів-виконавців і педагогів розв'язання нових художніх та технічних завдань. На жаль, аналіз підготовки учнів-баяністів, які вступають до консерваторій, свідчить про недостатню роботу над виконавською технікою в середніх музичних навчальних закладах. Баяністи не приймаються систематично, планомірно, свідомо і захоплено працювати над технічним матеріалом.

¹ Савшинский С. Работа пианиста над техникой. Л., 1968, с. 54.

² Хентова С. Маргарита Лонг. М., 1961, с. 57.

ОТ АВТОРА

Единство художественного и технического развития исполнителя является главным принципом советской музыкальной педагогики. «Техника и все, что подразумевается под общим определением музыкальности,— это два крыла, взаимодействие которых дает пианисту возможность подняться до высот подлинно художественного исполнения»¹.

Что же такое техника? Почему этой стороне подготовки музыканта придается большое значение?

Суть понятия удачно сформулирована известной французской пианисткой Маргаритой Лонг: «Техника — это туше, искусство аппликатуры, педали, знание общих правил фразировки, это обладание обширной выразительной палитрой, которой пианист может располагать по своему усмотрению в соответствии со стилем произведения, которое он должен интерпретировать, и в соответствии со своим вдохновением. Резюмирую: техника — это владение фортепиано, полное и всеобъемлющее мастерство»².

Такое определение в полной мере применительно и к баяну. Можно лишь добавить к перечисленным видам фортепианной техники баянные — искусство владения мехом, регістровки, координации движений и др. Все виды техники осваиваются в процессе работы над гаммами, аккордами и арпеджіо. Не овладев всем арсеналом технических средств, исполнитель не сможет глубоко раскрыть и передать эмоционально-образное содержание исполняемых произведений, без техники невозможна художественная интерпретация. Следует, однако, помнить, что техника — средство для достижения цели, а не сама цель.

Быстрое развитие баянного исполнительства, расширение и усложнение репертуара, конструктивное усовершенствование инструмента требуют от баянистов-исполнителей и педагогов решения новых художественных и технических задач. К сожалению, анализ подготовки учащихся-баянистов, поступающих в консерватории, свидетельствует о недостаточной работе над исполнительской техникой в средних музыкальных учебных заведениях. Баянисты не приучаются систематически, планомерно, разумно и

¹ Савшинский С. Работа пианиста над техникой. Л., 1968, с. 54.

² Хентова С. Маргарита Лонг. М., 1961, с. 57.

лом, не знають багатьох аплікатурних формул гам, акордів, арпеджіо (як на правій, так і на лівій клавіатурі), не вміють самостійно підбирати аплікатуру, яка відповідає творові, що вивчається, не мають навичок логічного аплікатурного мислення. Тим часом, аплікатуру гам, арпеджіо, подвійних нот і акордів треба засвоїти якнайміцніше, щоб виконання подібних технічних формул у музичних творах не викликало утруднень.

Аплікатура — це не тільки зручне розміщення пальців на клавіатурі. Вона є засобом виконання артикуляційних, фразувальних, штрихових та інших художньо-смыслових завдань, засобом інтерпретації, сполучною ланкою між інтерпретацією і раціональними формами рухів. Видатні виконавці Ф. Лист, Ф. Шопен, С. Рахманінов, К. Ігумнов у розв'язанні аплікатурних завдань виходили не з фізичної зручності, а з художньої доцільності.

У цьому посібнику, призначеному баяністам-виконавцям і педагогам, пропонуються окремі, найраціональніші варіанти аплікатури, основні форми роботи над розвитком технічної майстерності. Зауважимо, що для стислості викладу (враховуючи специфіку баянної клавіатури) наведено аплікатуру лише трьох гам — по одній від кожного ряду. Весь технічний матеріал записано на одному нотному стані. Аплікатуру для правої руки виставлено над нотами, а для лівої — під нотами³.

Варіанти виконання гам, акордів та арпеджіо дано в одній тональності. Зміну руху міха позначено так: **П** — розжим, **В** — зжим. Нумерація пальців: 1 — великий, 2 — вказівний, 3 — середній, 4 — підмізний, 5 — мізинець.

ОДНОГОЛОСІ ГАМИ

Аплікатура одноголосих гам будується за трьома принципами:

1. Принцип так званої порядної аплікатури, при якому за певним пальцем закріплюється «свій» вертикальний ряд клавіш. Це положення дещо порушується лише в мінорних гармонічних гамах під час виконання збільшеної секунди.

2. Принцип позиційної гри, характерний тим, що гама поділяється на групи з трьох-п'яти нот. Перехід від однієї групи до іншої у процесі гри відбувається за рахунок миттєвої зміни позиції або підкладання 1-го пальця (на правій клавіатурі). У першому випадку пальці переміщуються з однієї позиції в іншу без по-

увлеченно працювати над технічним матеріалом, не знають багатьох аплікатурних формул гам, акордів, арпеджіо (як на правій, так і на лівій клавіатурі), не уміють самостійно підбирати аплікатуру, що відповідає творові, що вивчається, не мають навичок логічного аплікатурного мислення. Между тем, аплікатура гам, арпеджіо, подвійних нот і акордів должна быть усвоена наиболее прочно, чтобы исполнение подобных технических формул в музыкальных произведениях не вызывало затруднений.

Аплікатура — это не только удобное расположение пальцев на клавиатуре. Она является средством выполнения артикуляционных, фразировочных, штриховых и других художественно-смысловых задач, средством интерпретации, связующим звеном между интерпретацией и рациональными формами движений. выдающиеся исполнители Ф. Лист, Ф. Шопен, С. Рахманинов, К. Игумнов в решении аплікатурных задач исходили не из физического удобства, а из художественной целесообразности.

В настоящем пособии, предназначенном для баянистов-исполнителей и педагогов, предлагаются отдельные, наиболее рациональные варианты аплікатуры, основные формы работы над развитием технического мастерства. Заметим, что для краткости изложения (учитывая специфику баянной клавиатуры) приведена аплікатура только трех гам — по одной от каждого ряда. Весь технический материал записан на одном нотном стане. Аплікатура для правой руки выставлена над нотами, а для левой — под нотами³.

Варианты исполнения гам, аккордов и арпеджіо даны в одной тональности. Смена движения меха обозначена следующим образом:

П — разжим, **В** — сжим. Нумерация пальцев: 1 — большой, 2 — указательный, 3 — средний, 4 — безымянный, 5 — мизинец.

ОДНОГОЛОСНЫЕ ГАММЫ

Аплікатура одноголосных гам строится по трем принципам:

1. Принцип так называемой порядной аплікатуры, при котором за определенным пальцем закрепляется «свой» вертикальный ряд клавиш. Это положение незначительно нарушается лишь в минорных гармонических гамах при исполнении увеличенной секунды.

2. Принцип позиционной игры, характерный тем, что гамма делится на группы из трех-пяти нот. Переход от одной группы к другой в процессе игры происходит за счет мгновенной смены позиции или подкладывания 1-го пальца (на правой клавиатуре). В первом случае пальцы перемещаются из одной позиции в

³ Порядну аплікатуру для правої руки свідомо не даємо.

³ Порядная аплікатура для правой руки сознательно опущена.

передньої підготовки. У другому — кисть плавно рухається вздовж клавіатури.

Принцип позиційної гри дає змогу мислити великими ланками, полегшує запам'ятовування гам, сприяє швидкій організації рухів, дозволяє досягти великої вправності у грі.

3. Принцип, що поєднує характерні особливості двох попередніх.

Під час вивчення гам особливу увагу слід приділяти опануванню таких виконавських прийомів:

а) підкладання (див. принцип позиційної гри у висхідному русі — підкладання 1-го пальця або принцип порядної аплікатури у низхідному русі — підкладання різних пальців);

б) перекладання (див. принцип позиційної гри у низхідному русі);

в) накладання (див. принцип порядної аплікатури у висхідному русі).

Працюючи над різними технічними формулами, необхідно стежити за синхронністю рухів під час гри обома руками, ритмічною організацією, характером туше, точністю виконання штриха і вказаної динаміки. На баяні нижній та середній регістри звучать сочніше і густіше порівняно з верхніми. Тому під час руху вгору потрібне додаткове напруження міха для вирівнювання сили звучання, інакше верхні голоси звучатимуть тихше. Крім того, задана динаміка має зберігатися незалежно від руху міха на розжим чи зжим. Вихованню ритмічної дисципліни і зміцненню навичок володіння міхом може сприяти гра гам різними ритмічними фігурами з певною кількістю нот на рух міха.

Значний вплив на якість звуковидобування має туше. Від ступеня активності стикання пальців з клавішами багато в чому залежить характер звукової атаки. На баяні цей зв'язок виявлений не так яскраво, як на фортепіано, але відіграє досить важливу роль у способах видобування звуків.

У практиці існують три основних види туше:

1. Натискання — м'яке стикання. Пальці до натискання знаходяться над потрібними клавішами. Підняття пальців мінімальне. Натискання плавне.

2. Поштовх — активне стикання. Пальці намагаються клавіші швидким рухом. Підняття пальців помірне.

3. Удар — підкреслене активне стикання. Пальці різко опускаються на клавіші. Підняття пальців значне, в деяких випадках удар виконується одночасним рухом пальців і кисті.

Характер туше, а також тональність, темп, динаміку, штрихи, ритміку, форму, напрямок руху (паралельний, протилежний, змішаний) у запропонованих варіантах виконання гам можна вибирати залежно від поставленого завдання. Гами та довгі арпеджіо слід грати за такою схемою:

другую без попередньої підготовки. Во втором — кисть плавно движется вдоль клавиатуры.

Принцип позиционной игры дает возможность мыслить крупными звеньями, облегчает запоминание гамм, способствует быстрой организации движений, позволяет достичь большей беглости в игре.

3. Принцип, сочетающий характерные особенности двух первых.

При изучении гам особое внимание следует уделять освоению следующих исполнительских приемов:

а) подкладывание (см. принцип позиционной игры в восходящем движении — подкладывание 1-го пальца или принцип порядной аппликатуры в нисходящем движении — подкладывание различных пальцев);

б) перекладывание (см. принцип позиционной игры в нисходящем движении);

в) накладывание (см. принцип порядной аппликатуры в восходящем движении).

Работая над различными техническими формулами, необходимо следить за синхронностью движений при игре двумя руками, ритмической организацией, характером туше, точностью выполнения штриха и указанной динамики. На баяне нижний и средний регистры звучат более сочно и густо по сравнению с верхними. Поэтому при движении вверх требуется дополнительное напряжение меха для выравнивания силы звучания, иначе верхние голоса будут звучать тише. Кроме того, заданная динамика должна сохраняться независимо от движения меха на разжим или сжим. Воспитанию ритмической дисциплины и укреплению навыков владения мехом может способствовать игра гамм различными ритмическими фигурами с определенным количеством нот на движение меха.

Значительное влияние на качество звукоизвлечения оказывает туше. От степени активности соприкосновения пальцев с клавишами во многом зависит характер звуковой атаки. На баяне эта связь выражена не столь активно, как на фортепиано, однако играет весьма важную роль в способах извлечения звуков.

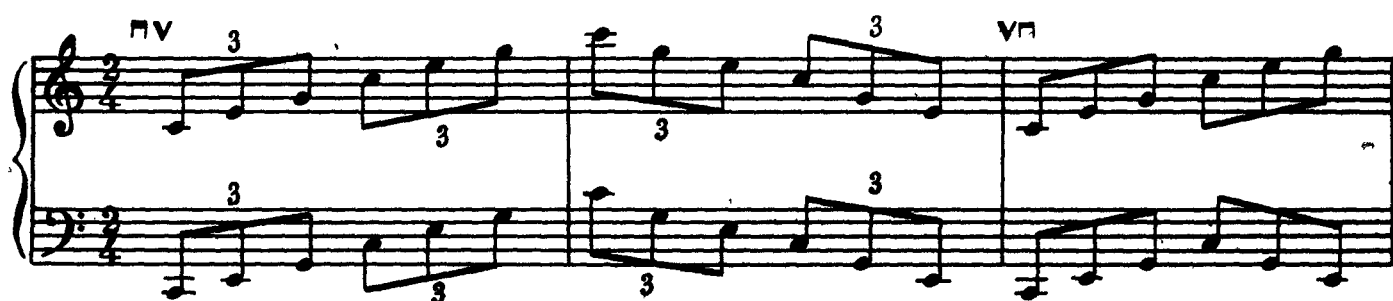
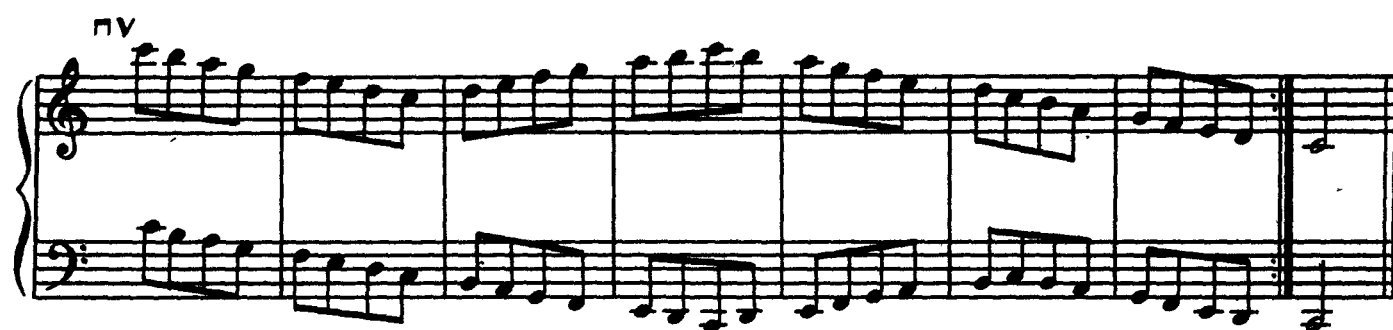
В практике существуют три основных вида туше:

1. Нажим — мягкое соприкосновение. Пальцы до нажатия находятся над нужными клавишами. Подъем пальцев минимальный. Нажим плавный.

2. Толчок — активное соприкосновение. Пальцы нажимают клавиши быстрым движением. Подъем пальцев умеренный.

3. Удар — подчеркнуто активное соприкосновение. Пальцы резко опускаются на клавиши. Подъем пальцев значительный, в некоторых случаях удар выполняется одновременным движением пальцев и кисти.

Характер туше, а также тональность, темп, динаміку, штрихи, ритміку, форму, направление движения (параллельное, противоположное, смешанное) в предлагаемых вариантах исполнения гамм можно выбирать в зависимости от поставленной задачи. Гаммы и длинные арпеджіо необходимо играть по следующей схеме:

На баяні з повним діапазоном за даною схемою можна грати гамми та арпеджіо на чотири октави.

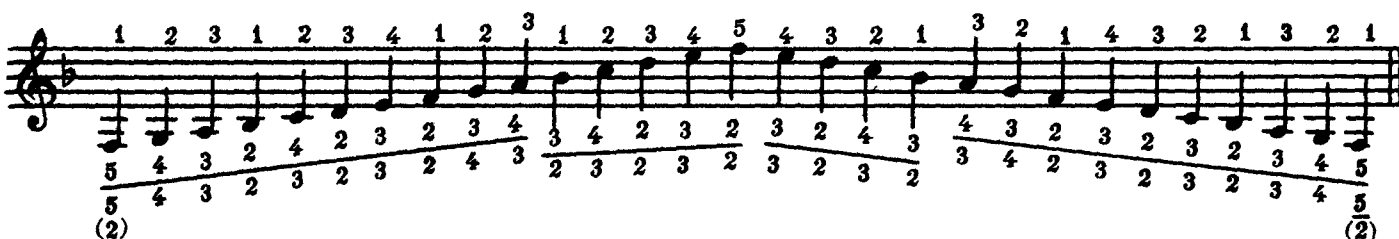
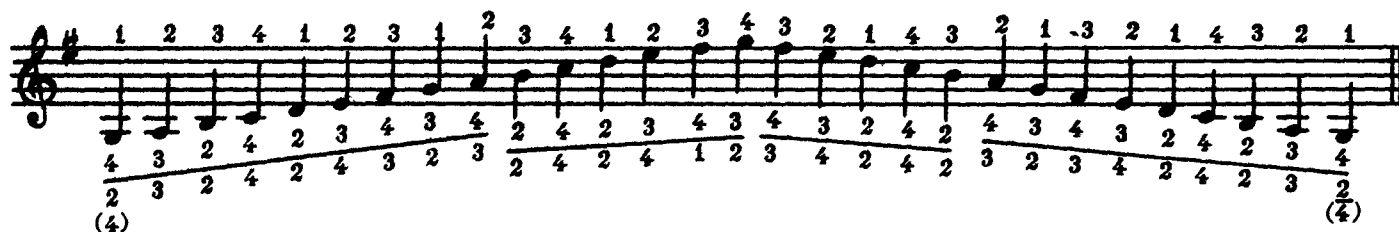
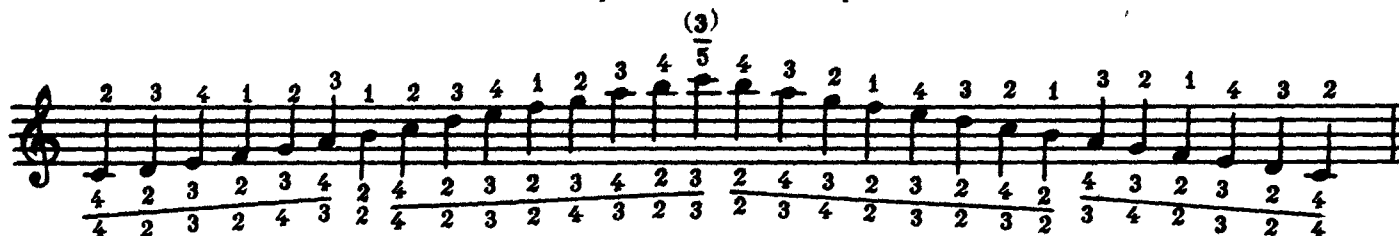
На баяне с полным диапазоном по данной схеме можно играть гаммы и арпеджио на четыре октавы.

АПЛИКАТУРА ОДНОГОЛОСИХ ГАМ

АППЛИКАТУРА ОДНОГОЛОСНЫХ ГАММ

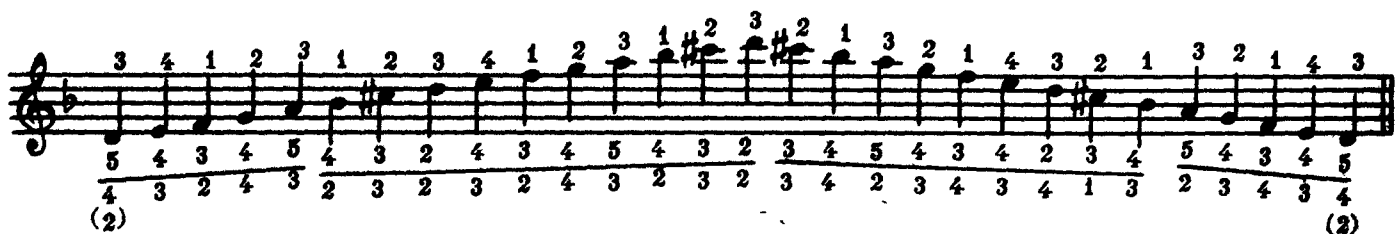
Мажорні

Мажорные

Міжорні гармонічні

Минорные гармонические

Міжорні мелодичні

Минорные мелодические

Three staves of musical notation for minor melodic scales. Each staff shows an ascending and descending scale with fingerings. The first staff is in C minor, the second in D minor, and the third in E minor. Each staff has a (1) and (2) marking at the end.

Гами з пропущеним ступенем *

Гаммы с пропущенной степенью *

Мажорні

Мажорные

Three staves of musical notation for major scales with a missing degree. Each staff shows an ascending and descending scale with fingerings. The first staff is in C major, the second in D major, and the third in E major. Each staff has a (1) and (2) marking at the end.

Міжорні гармонічні

Минорные гармонические

One staff of musical notation for a minor harmonic scale. It shows an ascending and descending scale with fingerings. The scale is in C minor.

* Рекомендується як вправа для правої руки.
Рекомендуется в качестве упражнения для правой руки.

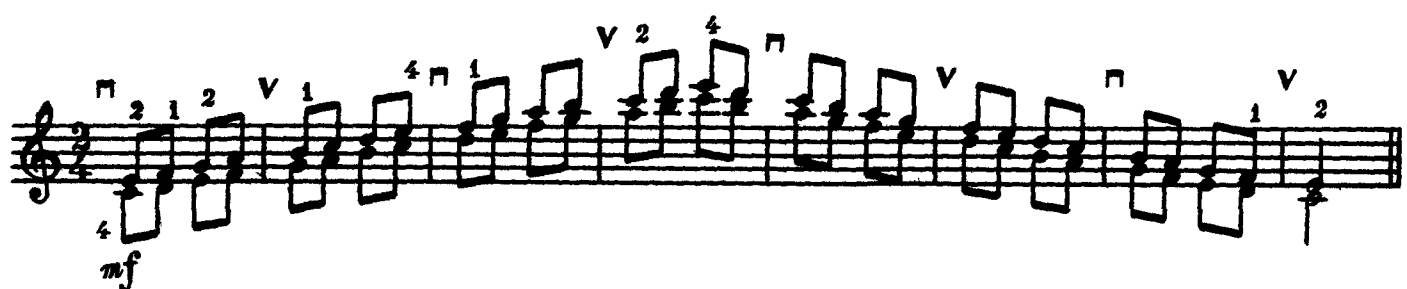

Минорные мелодические

Варианты исполнения гамм

Мажорные в терцию

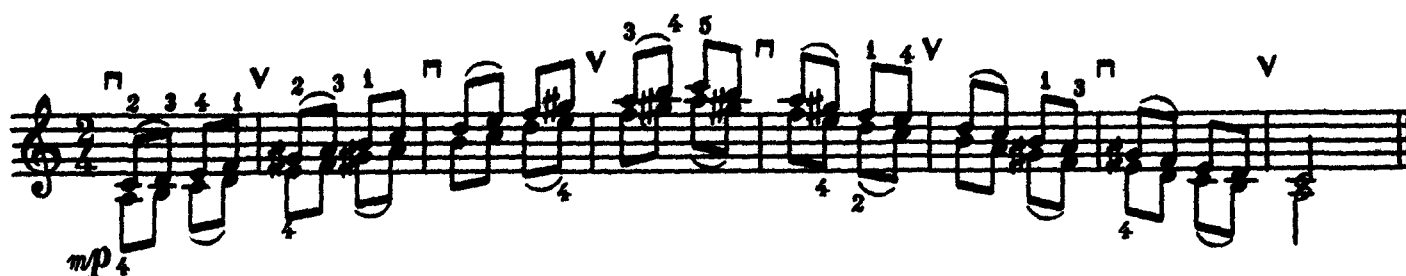

Мажорные в сексту

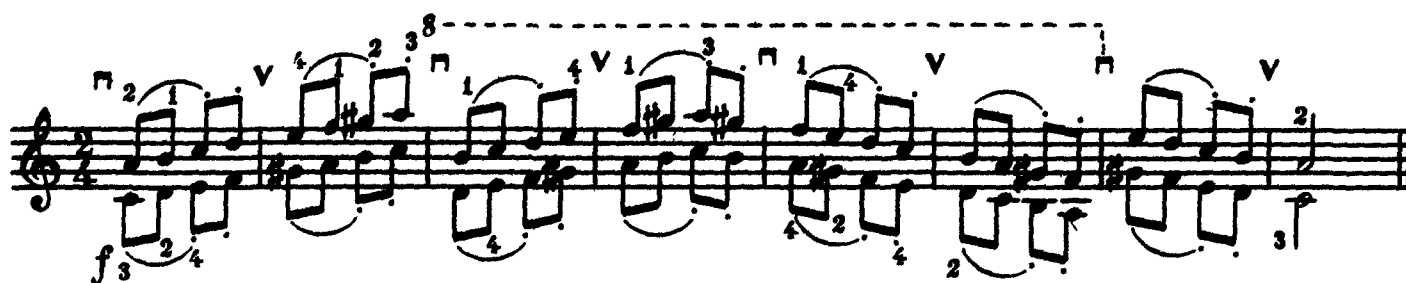
Міжорні гармонічні в терцію

Минорные гармонические в терцию

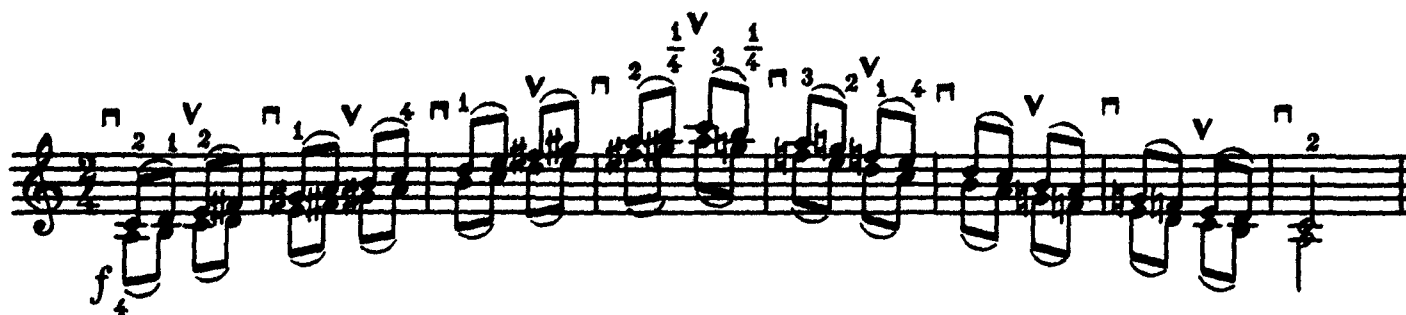
Міжорні гармонічні в сексту

Минорные гармонические в сексту

Міжорні мелодичні в терцію

Минорные мелодические в терцию

Міжорні мелодичні в сексту

Минорные мелодические в сексту

ХРОМАТИЧНА ГАМА

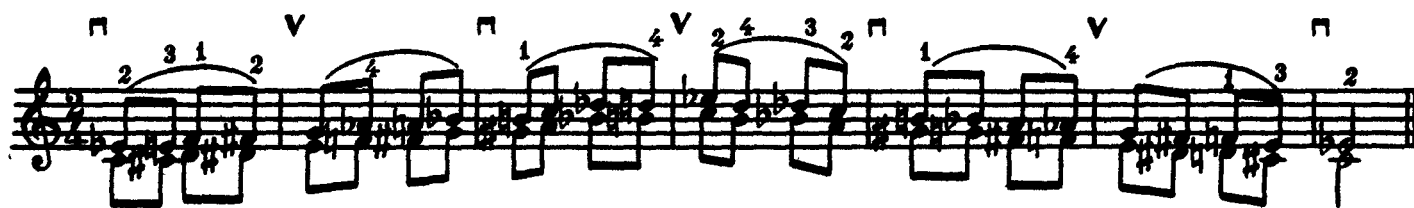
ХРОМАТИЧЕСКАЯ ГАММА

В унісон

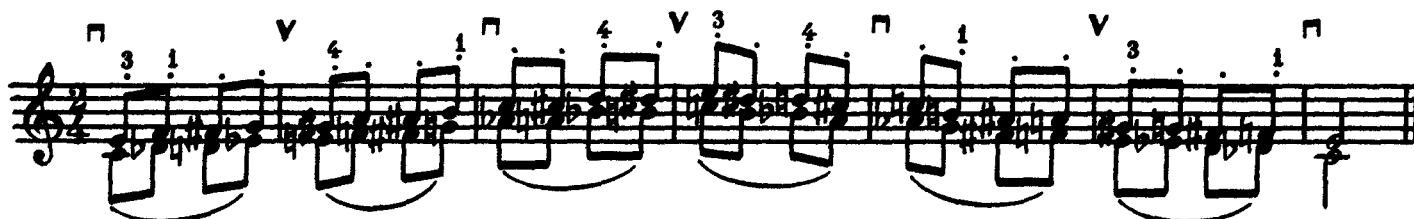
В унісон

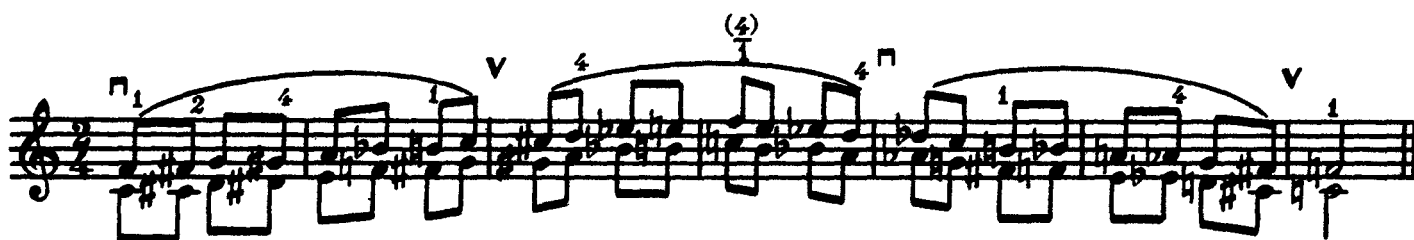
У малу терцію В малую терцію

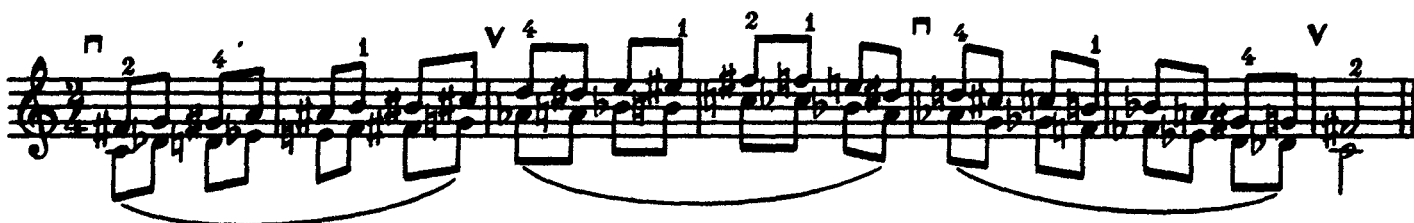
У велику терцію В большую терцію

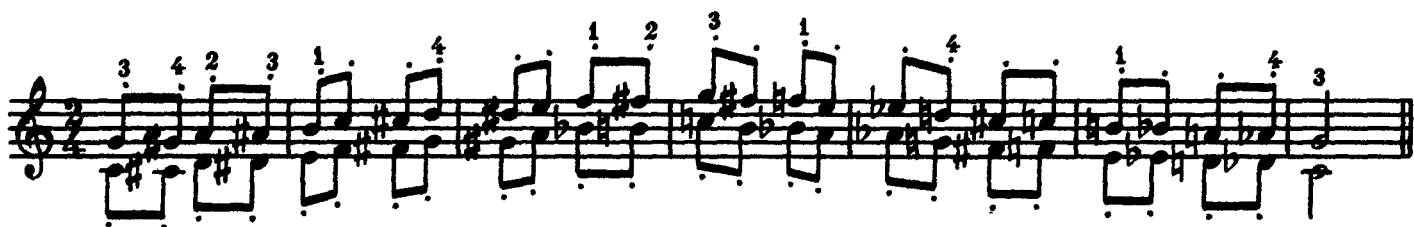
У чисту кварту В чистую кварту

У збільшену кварту В увеличенную кварту

У чисту квінту В чистую квинту

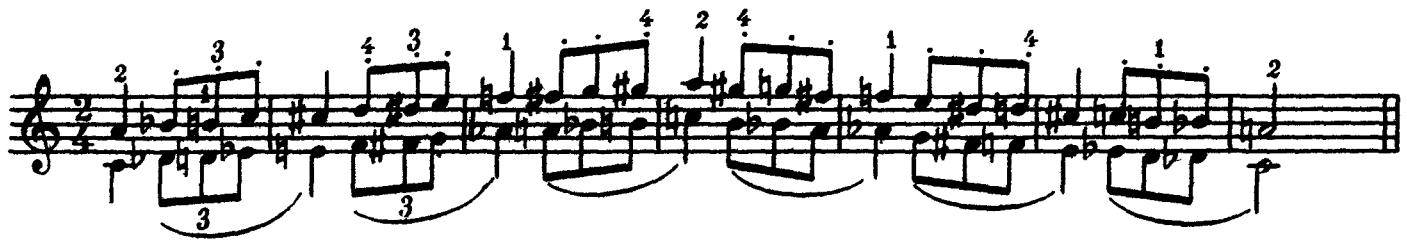

У малу сексту В малую сексту

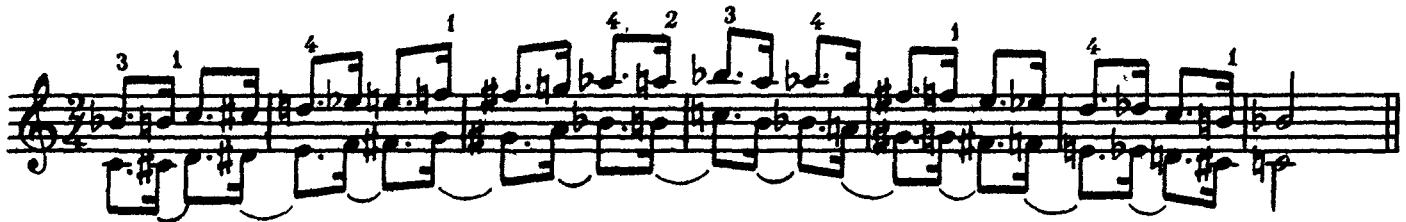
У велику сексту

В большую сексту

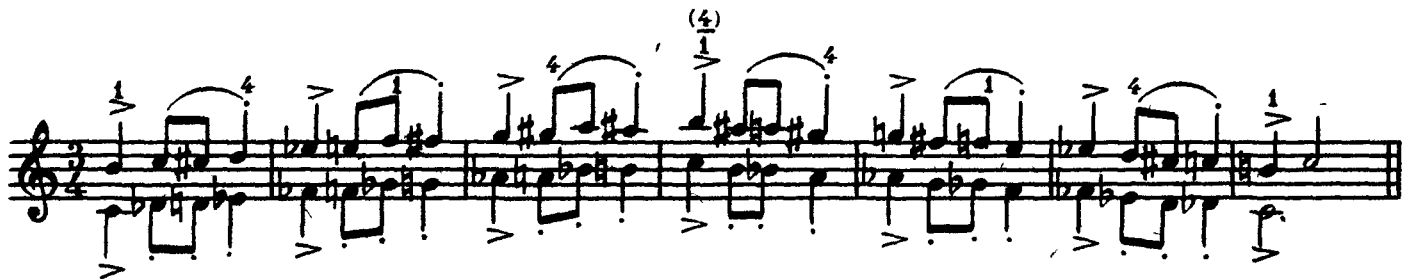
У малу септиму

В малую септиму

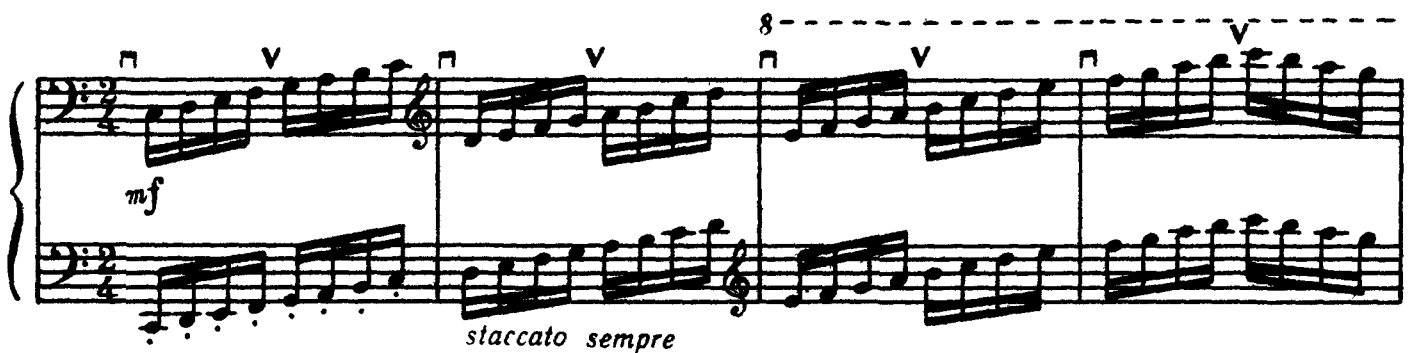
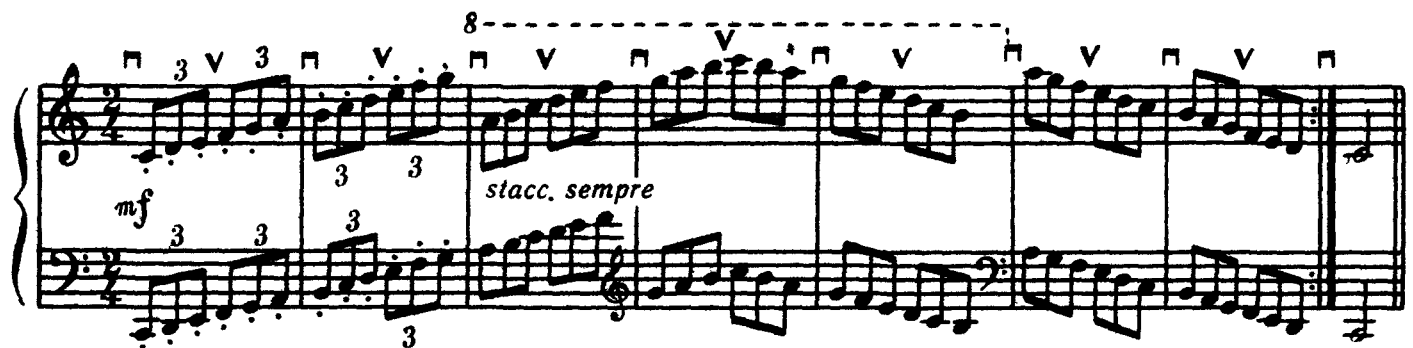
У велику септиму

В большую септиму

Діатонічні гамми в паралельному русі

Диатонические гаммы в параллельном движении

This page of musical notation consists of six systems of staves, each containing a grand staff (treble and bass clefs). The notation includes various musical elements:

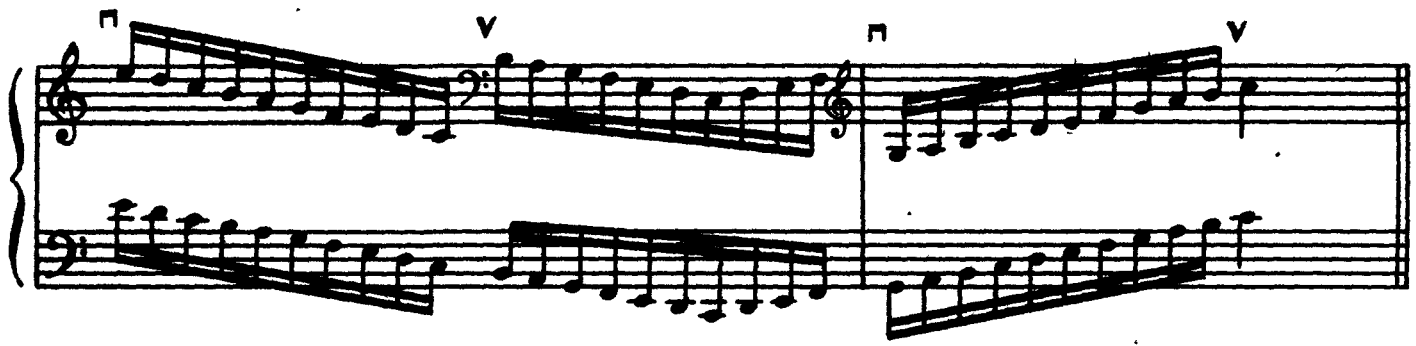
- System 1:** Features a treble staff with a dashed line above it labeled '8'. It includes dynamic markings *p* and *f*, and articulation marks *V*.
- System 2:** Includes a bass staff with a dashed line above it labeled '8'. It features a forte dynamic *f* and fingering numbers 5 and 6.
- System 3:** Continues the musical progression with various articulation marks *V* and dynamic markings *p* and *f*.
- System 4:** Includes a bass staff with a dashed line above it labeled '8'. It features a piano dynamic *p* and fingering numbers 6 and 7.
- System 5:** Continues the musical progression with various articulation marks *V* and dynamic markings *p* and *f*.
- System 6:** Includes a bass staff with a dashed line above it labeled '8'. It features a mezzo-piano dynamic *mp* and fingering numbers 7 and 8. A text box within the system reads: *staccato sempre poco a poco cresc.*

8-
f
poco a poco dim.
mp

mf
legato

p legato
 9

f legato
 10

ТЕХНІКА ПОДВІЙНИХ НОТ

Маленька мензура і компактність правої клавіатури баяна дає змогу широко застосовувати техніку подвійних нот. Тому у виконавській практиці існує багато апплікатурних варіантів. Ось, наприклад, який вигляд має таблиця апплікатурних рішень ре-мінорної гармонічної гама в терцію⁴:

ТЕХНИКА ДВОЙНЫХ НОТ

Маленькая мензура и компактность правой клавиатуры баяна дает возможность широко применять технику двойных нот. Поэтому в исполнительской практике бытует множество аппликатурных вариантов. Вот, например, как выглядит таблица аппликатурных решений ре-минорной гармонической гаммы в терцию⁴:

І. Д. Алексеев	5 1	3 2	4 1	5 2	4 3	5 1	4 3	5 1	4 3	5 1	4 2	3 1	4 1	3 2	5 1	І. Д. Алексеев
О. І. Полетаев	4 1	3 2	4 1	5 3	4 2	5 1	3 2	5 4	3 2	4 1	5 3	4 2	3 1	4 2	5 1	А. И. Полетаев
Б. Г. Бенямінов	5 4	3 1	2 4	3 1	4 2	5 1	3 2	5 4	3 2	5 1	4 2	3 1	4 2	3 1	5 4	Б. Г. Беняминов
П. І. Говорушко	4 1	3 2	4 1	5 2	4 3	5 1	3 2	4 1	3 2	5 1	4 3	5 2	4 1	3 2	4 1	П. И. Говорушко
В. Г. Горохов та С. М. Колобков	5 1	4 2	3 1	4 2	5 3	5 1	3 2	5 1	3 2	5 1	5 3	4 2	3 1	4 2	5 1	В. Г. Горохов и С. М. Колобков
Ю. Г. Акимов	4 1	3 2	4 1	5 3	4 2	5 1	3 2	4 1	3 2	5 1	4 2	5 3	4 1	3 2	4 1	Ю. Г. Акимов
О. Є. Онегін	4 1	3 2	4 1	5 2	4 3	5 1	3 2	4 1	3 2	5 1	4 3	5 2	4 1	3 2	4 1	А. Е. Онегин
М. І. Різоль	5 1	4 2	3 1	4 2	5 3	5 1	3 2	5 1	3 2	5 1	4 2	3 1	4 2	3 1	5 1	Н. И. Ризоль

Приблизно таку саму різноманітність апплікури можна зустріти і в інших гамах подвійними нотами.

До сучасного репертуару баяністів входять багато творів, в яких використано техніку подвійних нот. Виконання такої фактури вимагає певної підготовки. Для опанування цього специ-

Примерно такое же разнообразие аппликатуры можно встретить и в других гамах двойными нотами.

В современном репертуаре баянистов много произведений, в которых использована техника двойных нот. Исполнение такой фактуры требует определенной подготовки. Для освоения

⁴ Ця таблиця наведена у книжці: Ризоль Н. Принципы применения пятипальцевой аппликатуры на баяне. М., 1977, с. 50.

⁴ Эта таблица приведена в книге: Ризоль Н. Принципы применения пятипальцевой аппликатуры на баяне. М., 1977, с. 50.

річного виду техніки потрібний тривалий час. Тому первинні навички гри подвійних нот слід виробляти вже на ранньому етапі навчання — дець у 3-4-му класі музичної школи. Працювати над ними спочатку треба в повільному темпі, поступово переходячи до більш рухливих, при цьому особливу увагу звернути на одночасне натискання клавіш, узгодженість рухів парних пальців і рівень їхнього підняття під час спокійного руху кисті.

Техніка подвійних нот заснована на таких аплікатурних принципах:

1. Поеднання подвійних нот приготовленими пальцями (абсолютне легато).

2. Поеднання одного з голосів приготовленими пальцями (легато), другого — шляхом переносу (нон легато).

3. Поеднання голосів (одного або двох) ковзанням (легато).

Подвійні ноти зустрічаються в музичній літературі у вигляді гармонічних сполучень двох звуків або мелодичних послідовностей (ламані інтервали). Виходячи з цього, рекомендується грати гами подвійними нотами так:

а) ламаними інтервалами (на лівій та правій клавіатурах);

б) на правій клавіатурі — ламаними, на лівій — гармонічними інтервалами та навпаки;

в) ламаними інтервалами, чергуючи праву та ліву руки;

г) інтервалами двома руками у різних сполученнях (наприклад, на правій клавіатурі — сексти, на лівій — терції; на правій — терції, на лівій — октави і т. д.).

Усі види вправ виконувати на основі варіантів, запропонованих у розділі «Одноголосі гами» (метроритм, динаміка, штрихи, м'як.).

Аплікатура гам подвійними нотами на лівій клавіатурі передбачає зв'язне виконання верхнього або нижнього голосу. Обмежена роль 1-го пальця у грі подвійних нот створює додаткові труднощі, особливо в широких інтервалах — секстах і октавах. Практично октави беруться 2-м та 5-м пальцями. Варіант аплікатури, вказаний у прикладах, передбачає зв'язне виконання верхнього голосу. Можливі й інші аплікатурні рішення: легато в нижньому голосі досягається чергуванням 5-го та 4-го пальців, легато в обох голосах (як виняток) — чергуванням 5—4-го, 2—1-го пальців. Гами октавами потребують великого розтягання пальців, що в свою чергу призводить до швидкої стомлюваності руки. Тому в роботі над широкими інтервалами необхідно регламентувати час і контролювати стан м'язів.

Граючи гами подвійними нотами, треба стежити за тим, щоб клавіші натискалися і відпускалися одночасно, при цьому кисть зберігала б певне положення, тобто перенесення пальця з однієї клавіші на іншу має робитися за рахунок його згинання або розгинання, а не руху кисті чи передпліччя.

цього специфічного виду техніки необхідно довільне час. Тому первинні навички гри подвійних нот слід виробляти вже на ранньому етапі навчання — дець у 3-4-му класі музичної школи. Працювати над ними спочатку треба в повільному темпі, поступово переходячи до більш рухливих, при цьому особливу увагу звернути на одночасне натискання клавіш, узгодженість рухів парних пальців і рівень їхнього підняття під час спокійного руху кисті.

Техніка подвійних нот заснована на наступних аплікатурних принципах:

1. Соединение двойных нот приготовленными пальцами (абсолютное легато).

2. Соединение одного из голосов приготовленными пальцами (легато), другого — путем переноса (нон легато).

3. Соединение голосов (одного или двух) скольжением (легато).

Двойные ноты встречаются в музыкальной литературе в виде гармонических сочетаний двух звуков или мелодических последовательностей (ломаные интервалы). Исходя из этого, рекомендуется играть гаммы двойными нотами следующим образом:

а) ломаными интервалами (на левой и правой клавиатурах);

б) на правой клавиатуре — ломаными, на левой — гармоническими интервалами и наоборот;

в) ломаными интервалами, чередуя правую и левую руки;

г) интервалами двумя руками в различных сочетаниях (например, на правой клавиатуре — сексты, на левой — терции; на правой — терции, на левой — октавы и т. д.).

Все эти виды упражнений исполнять на основе вариантов, предложенных в разделе «Одноголосные гаммы» (метроритм, динамика, штрихи, мех.).

Аплікатура гамм подвійними нотами на лівій клавіатурі передбачає зв'язне виконання верхнього або нижнього голосу. Обмежене участь 1-го пальця в грі подвійних нот створює додаткові труднощі, особливо в широких інтервалах — секстах і октавах. Практично октави беруться 2-м і 5-м пальцями. Варіант аплікатури, вказаний у прикладах, передбачає зв'язне виконання верхнього голосу. Можливі й інші аплікатурні рішення: легато в нижньому голосі досягається чергуванням 5-го і 4-го пальців, легато в обох голосах (як виключення) — чергуванням 5—4-го, 2—1-го пальців. Гамми октавами потребують більшого розтягання пальців, що в свою чергу веде до швидкої втоми руки. Тому в роботі над широкими інтервалами необхідно регламентувати час і контролювати стан м'язів.

Играя гаммы двойными нотами, нужно следить за тем, чтобы клавиши нажимались и опускались одновременно, при этом кисть сохраняла бы определенное положение, то есть перенос пальца с одной клавиши на другую должен осуществляться за счет его сгибания или разгибания, а не движения кисти или предплечья.

ГАМИ ПОДВІЙНИМИ НОТАМИ

ГАММЫ ДВОЙНЫМИ НОТАМИ

Мажорні в терцію

Мажорные в терцию

This section contains three systems of musical notation for major triads in thirds. Each system consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The notes are written in pairs (thirds). Above each staff, there are two rows of numbers indicating fingerings (1-5). The first system is for the C major triad (C-E-G), the second for the F major triad (F-A-C), and the third for the C# major triad (C#-E#-G#). The notation shows the ascending and descending scales for each triad, with fingerings provided for both hands.

Міжорні гармонічні в терцію

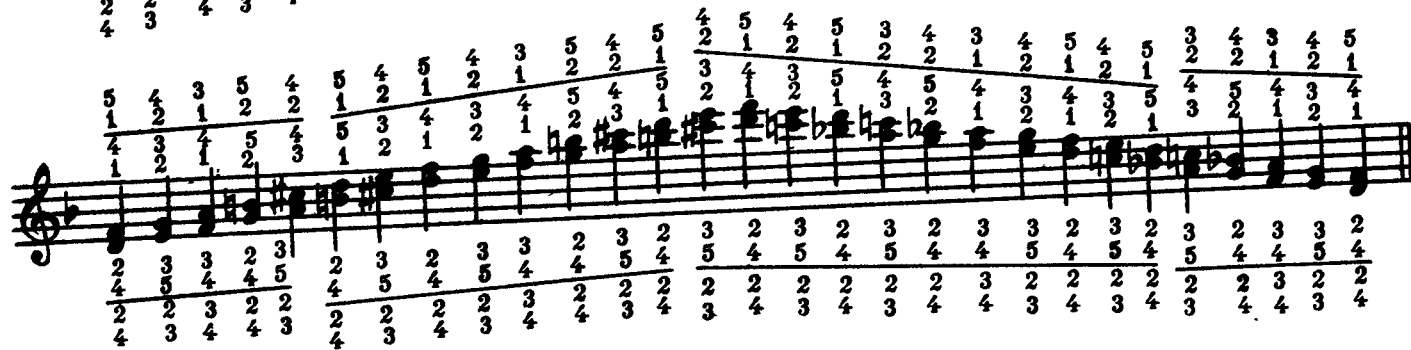
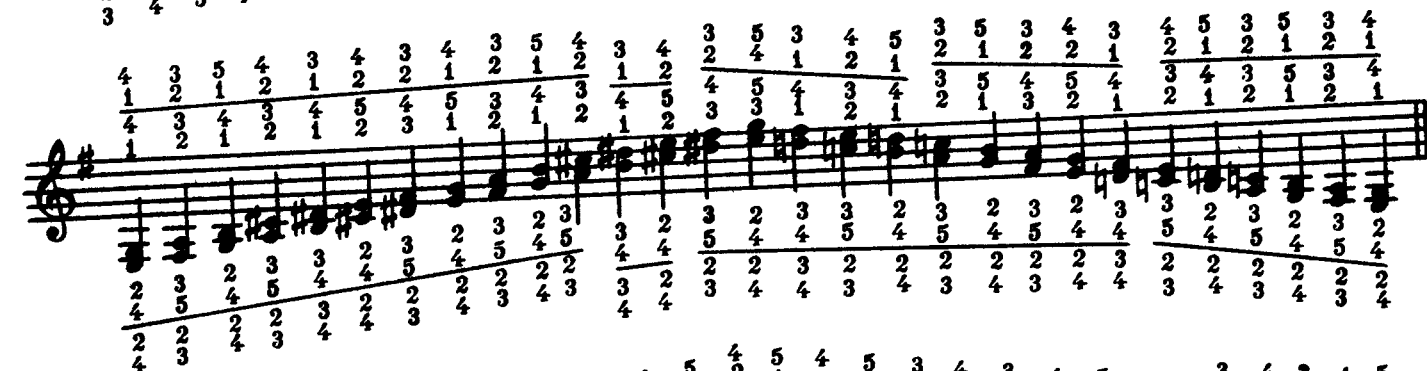
Минорные гармонические в терцию

This section contains two systems of musical notation for minor triads in thirds. Each system consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The notes are written in pairs (thirds). Above each staff, there are two rows of numbers indicating fingerings (1-5). The first system is for the C minor triad (C-Eb-G), and the second for the F# minor triad (F#-Ab-C). The notation shows the ascending and descending scales for each triad, with fingerings provided for both hands.

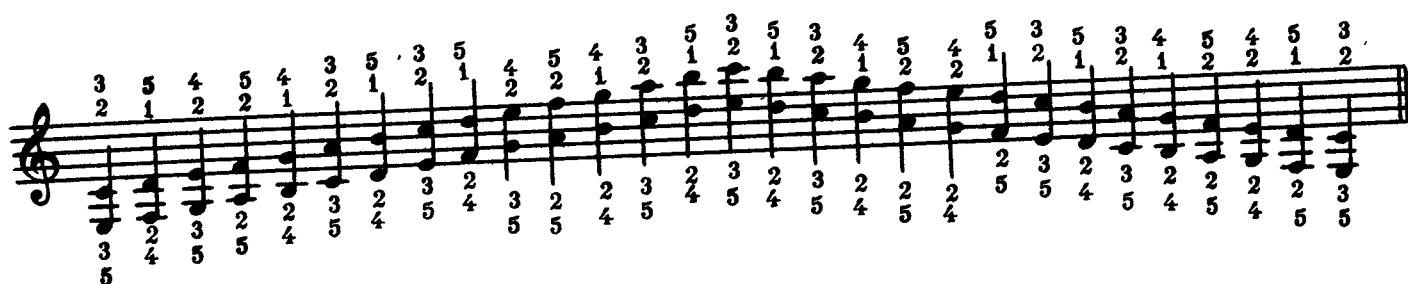
Міжорні мелодичні в терцію

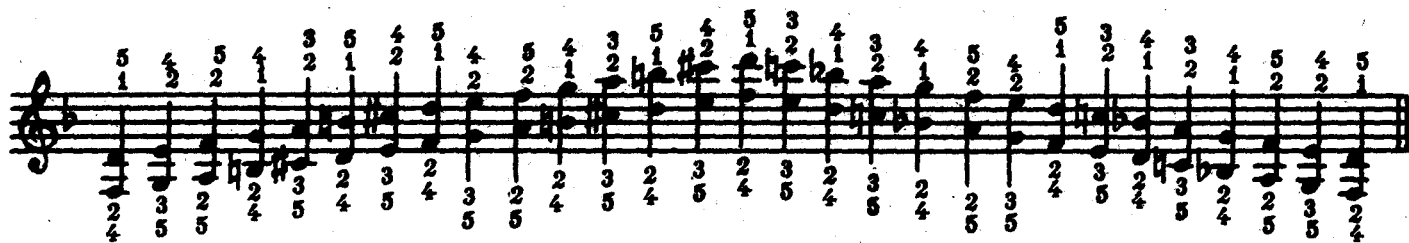
Минорные мелодические в терцию

Мажорні в сексту

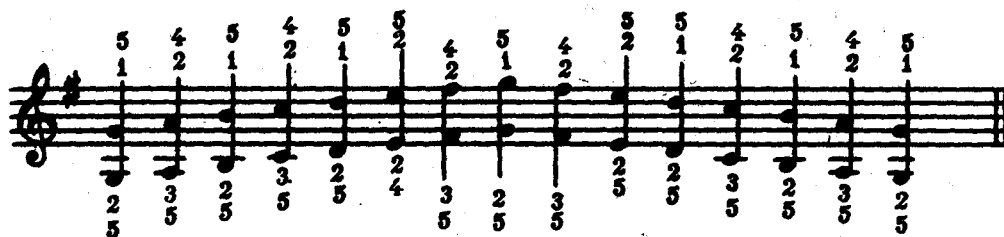
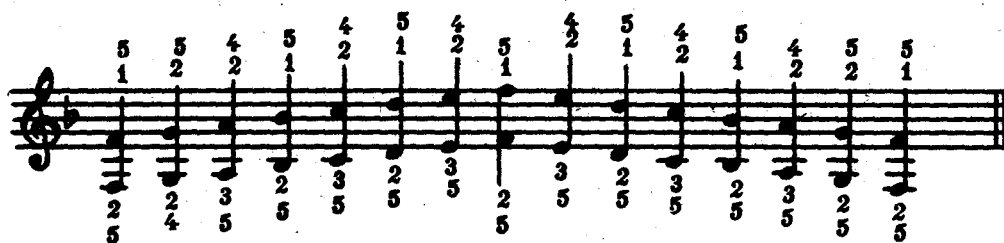
Мажорные в сексту

Мажорні в октаву

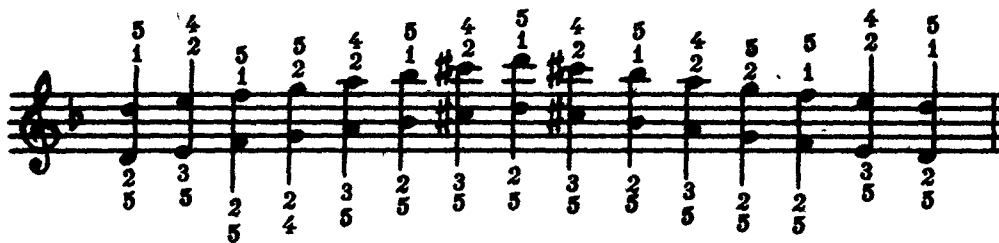
Мажорные в октаву

Мінорні гармонічні в октаву

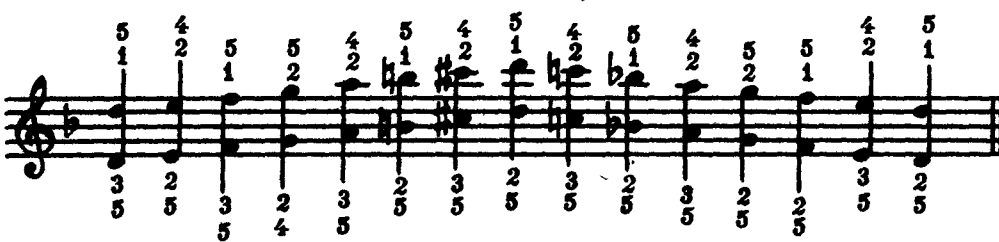
Минорные гармонические в октаву

Мінорні мелодичні в октаву

Минорные мелодические в октаву

ХРОМАТИЧНА ГАМА

ХРОМАТИЧЕСКАЯ ГАММА

В унісон

В унисон

Малими терціями

Малыми терциями

Великими терціями

Большими терциями

Чистими квартами

Чистыми квартами

Збільшеними квартами

Увеличенными квартами

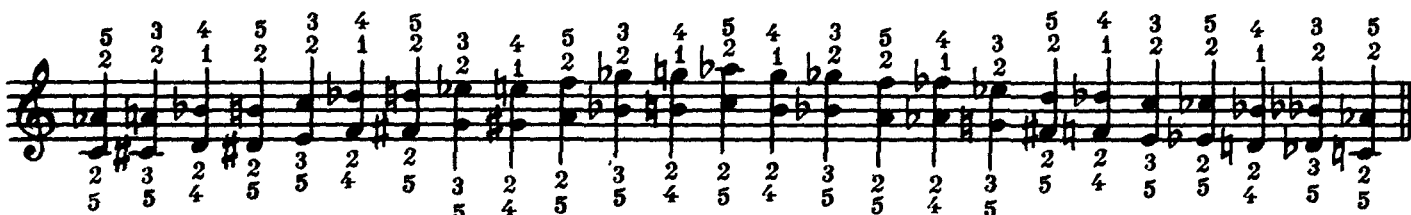
Чистими квінтами

Чистыми квинтами

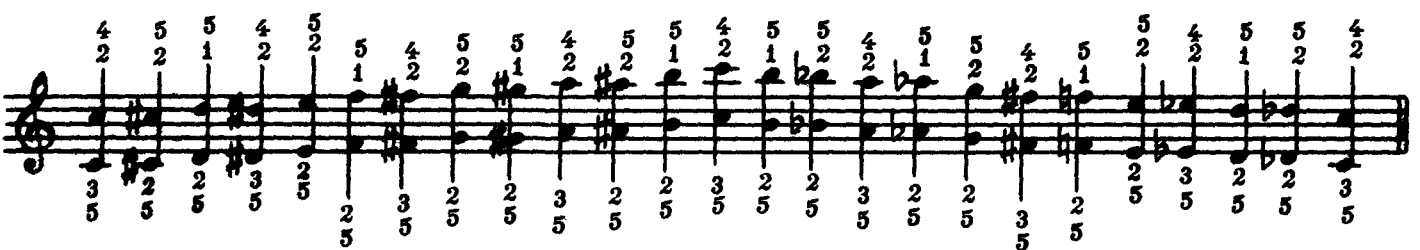

Малими секстами

Малыми секстами

Дві ноти виконуються одним пальцем.
 Две ноты исполняются одним пальцем.

Великими секстами**Большими секстами****Малими септимами****Малыми септимами****Великими септимами****Большими септимами****Чистими октавами****Чистыми октавами****ТРИЗВУКИ ТА АКОРДИ**

Аплікатурне рішення чотириголосних акордів на лівій клавіатурі не викликає утруднень. Тому в деяких випадках аплікатура не проставлена.

Внаслідок відсутності візуального контролю перед виконавцем постає ряд додаткових завдань. До того, як взяти акорд, баяніст повинен «знайти» потрібні клавіші (зорієнтуватися), а потім натиснути їх. У цих умовах необхідно строго контролювати перегруповування пальців під час переходу до наступного акорду, стежити за одночасним натисканням клавіш і зняттям пальців, а також характером дотику пальців до клавіші.

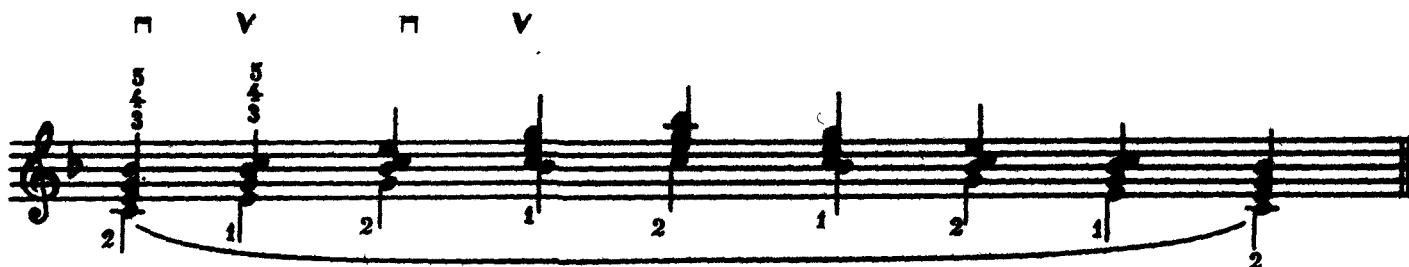
Аплікатура септакордів на правій клавіатурі буває двох варіантів. Один з них дає змогу зв'язно виконати нижній голос.

ТРЕЗВУЧИЯ И АККОРДЫ

Аппликатурное решение четырехголосных аккордов на левой клавиатуре не вызывает затруднений. Поэтому в отдельных случаях аппликатура не проставлена.

Ввиду отсутствия визуального контроля перед исполнителем встает ряд дополнительных задач. Прежде чем взять аккорд, баянист должен «найти» нужные клавиши (сориентироваться), а затем нажать их. В этих условиях необходимо строго контролировать перегруппировку пальцев при переходе к следующему аккорду, следить за одновременным нажатием клавиш и снятием пальцев, а также за характером прикосновения пальцев к клавишам.

Аппликатура септаккордов на правой клавиатуре бывает двух вариантов. Один из них дает возможность связно исполнить нижний голос.

У виконавській практиці часто виникає необхідність виділити один голос з акорду. Це можна зробити за рахунок неодновременного зняття звуків або різного туше.

В исполнительской практике часто возникает необходимость выделить один голос из аккорда. Это можно сделать за счет неодновременного снятия звуков или различного туше.

Цей прийом вимагає підвищеної точності виконання. Збільшення тривалості «солюючого» звука руйнує враження акордової гри. Недбале туше не дає очікуваного наслідку.

Данный пример требует повышенной точности выполнения. Увеличение длительности «солирующего» звука разрушает впечатление аккордовой игры. Небрежное туше не дает ожидаемого результата.

Однією із складних проблем акордової техніки є зв'язне виконання акордів. Під час руху акордів по діатонічному звукоряду можна створити враження умовного легато зв'язною грою одного голосу на правій клавіатурі:

Одной из сложных проблем аккордовой техники является связное исполнение аккордов. При движении аккордов по диатоническому звукоряду можно создать впечатление условного легато связной игрой одного голоса на правой клавиатуре:

або дублюванням одного з голосів на лівій клавіатурі:

или дублированием одного из голосов на левой клавиатуре:

л. р.

л. р.

Вміщені в кінці розділу вправи в акордах мажорними, міжорними, зменшеними та збільшеними трезвуками будуються за аплікатурною схемою: три пальці плюс один палець або два плюс два. Знаючи цю схему, виконавець зможе самостійно підібрати нові вправи. Грати їх треба у різних тональностях.

Помещенные в конце раздела упражнения в аккордах мажорными, минорными, уменьшенными и увеличенными трезвучиями строятся по аппликатурной схеме: три пальца плюс один палец или два плюс два. Зная эту схему, исполнитель может самостоятельно подобрать новые упражнения. Играть их нужно в разных тональностях.

Мажорні тризвуки з оберненнями

Мажорные трезвучия с обращениями

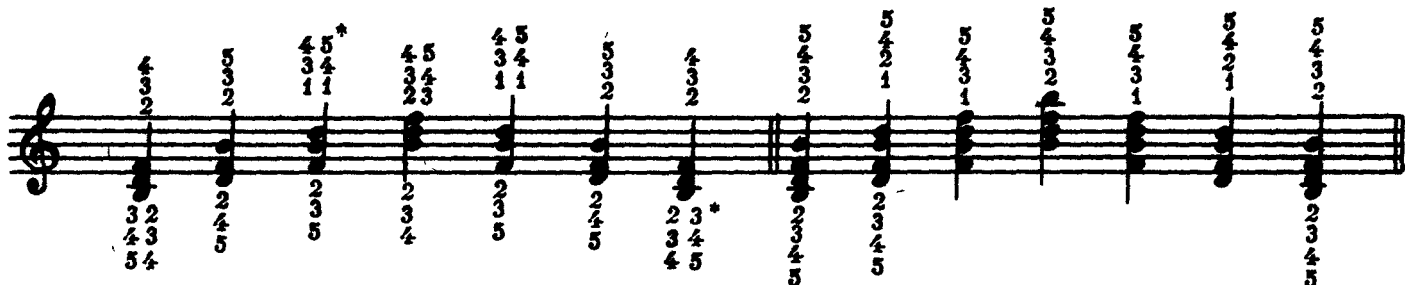
Міnorні тризвуки з оберненнями

Минорные трезвучия с обращениями

Зменшені тризвуки з оберненнями

Уменьшенные трезвучия с обращениями

Збільшені тризвуки з оберненнями

Увеличенные трезвучия с обращениями

Аплікатура для закінчення.
Аппликатура для окончання.

Домінантсептакорд з оберненнями

Доминантсептакорд с обращениями

Two musical staves showing dominant seventh chords and their resolutions. The first staff (left) shows inversions of the dominant seventh chord in G major (F#4, C5, E5, G5) and their resolutions to the tonic triad (G4, B4, D5). The second staff (right) shows resolutions of dominant seventh chords in various keys to the tonic triad. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above and below notes.

Малий мінорний септакорд з оберненнями

Малый минорный септаккорд с обращениями

Two musical staves showing minor seventh chords and their resolutions. The first staff (left) shows inversions of the minor seventh chord in G minor (Bb4, D5, F5, Ab5) and their resolutions to the tonic triad (G4, Bb4, D5). The second staff (right) shows resolutions of minor seventh chords in various keys to the tonic triad. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above and below notes.

Малий ввідний септакорд з оберненнями

Малый вводный септаккорд с обращениями

Two musical staves showing minor seventh chords and their resolutions. The first staff (left) shows inversions of the minor seventh chord in G minor (Bb4, D5, F5, Ab5) and their resolutions to the tonic triad (G4, Bb4, D5). The second staff (right) shows resolutions of minor seventh chords in various keys to the tonic triad. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above and below notes.

Великий мажорний септакорд з оберненнями

Большой мажорный септаккорд с обращениями

Two musical staves showing major seventh chords and their resolutions. The first staff (left) shows inversions of the major seventh chord in G major (F#4, C5, E5, G5) and their resolutions to the tonic triad (G4, B4, D5). The second staff (right) shows resolutions of major seventh chords in various keys to the tonic triad. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above and below notes.

**Великий міжорний септакорд
з оберненнями**

**Большой минорный септаккорд
с обращениями**

Two staves of musical notation. The top staff shows the Great Major Seventh chord (F major) and its inversions (first, second, and third) in treble clef. The bottom staff shows the Major Minor Seventh chord (F major) and its inversions (first, second, and third) in treble clef. Each chord is represented by a whole note on a staff, with fingerings (1-5) indicated for each hand.

**Зменшений ввідний септакорд
з оберненнями**

**Уменьшенный вводный септаккорд
с обращениями**

A single staff of musical notation showing the Diminished Leading Seventh chord (F major) and its inversions (first, second, and third) in treble clef. Each chord is represented by a whole note on a staff, with fingerings (1-5) indicated for each hand.

Варіанти виконання акордів

Варианты исполнения аккордов

A single staff of musical notation showing various performance techniques (arpeggios, slurs, etc.) for the chords in treble clef. The notation includes eighth and sixteenth notes, slurs, and dynamic markings like 'p' and 'v'.

АРПЕДЖІО

Використання великого пальця на правій клавіатурі значно полегшує виконання довгих арпеджіо тризвуків та септакордів. Прийом підкладання великого пальця у поєднанні з кистьовим рухом відкриває широкі можливості для вільної і зв'язної гри арпеджіо. Однак кистьові рухи в момент підкладання повинні виконувати допоміжну роль.

Значну трудність становить гра арпеджіо на лівій виборній клавіатурі. Це обумовлюється тим, що положення лівої руки «статичне», вона не може вільно пересуватися по клавіатурі, не вільна в своєму русі й кисть. Крім виконання своєї партії, ліва рука виконує ще й функції регулятора сили звуку і характеру звуковидобування. Використовувати великий палець можна лише епізодично як виняток. Усі ці умови вимагають від баяніста підвищеної уваги до вивчення арпеджіо на лівій клавіатурі.

За основу аппликатури арпеджіо тризвуків взято формулу: під час руху вгору — 5—4—3—2—4—3—2-й пальці, під час руху вниз — 2—3—4—2—3—4—5-й (принцип позиційної гри). Освоєння такої формули значною мірою полегшує запам'ятовування аппликатури. Для арпеджіо збільшеного тризвука (при легато) пропонується додатковий варіант, заснований на принципі порядної аппликатури.

Аппликатурна формула довгих арпеджіо септакордів передбачає зайнятість усіх пальців (5—4—3—2—5—4—3—2-й). Під час руху вниз виникає незручний перехід від 5-го до 2-го пальця, який викликає великий поворот кисті вниз. Виконати таке сполучення можна, керуючись принципом позиційної гри. Довгі арпеджіо тризвуків та септакордів можна грати незв'язно і уривисто. Зв'язна гра при даній аппликатурі неможлива внаслідок зміни позицій. У деяких випадках для виконання арпеджіо легато можна ввести у гру 1-й палець на крайньому ряді.

АРПЕДЖИО

Использование большого пальца на правой клавиатуре значительно облегчает исполнение длинных арпеджио трезвучий и септаккордов. Прием подкладывания большого пальца в сочетании с кистевым движением открывает широкие возможности для свободной и связной игры арпеджио. Однако кистевые движения в момент подкладывания должны выполнять вспомогательную роль.

Значительную трудность представляет игра арпеджио на левой выборной клавиатуре. Это обусловлено тем, что положение левой руки «статично», она не может свободно передвигаться по клавиатуре, не свободна в своем движении и кисть. Кроме исполнения своей партии, левая рука выполняет еще и функции регулятора силы звука и характера звукоизвлечения. Использовать большой палец можно лишь эпизодически как исключение. Все эти условия требуют от баяниста повышенного внимания к изучению арпеджио на левой клавиатуре.

За основу аппликатуры арпеджио трезвучий взята формула: при движении вверх — 5—4—3—2—4—3—2-й пальцы, при движении вниз — 2—3—4—2—3—4—5-й (принцип позиционной игры). Освоение такой формулы в значительной мере облегчает запоминание аппликатуры. Для арпеджио увеличенного трезвучия (при легато) предлагается дополнительный вариант, основанный на принципе порядной аппликатуры.

Аппликатурная формула длинных арпеджио септаккордов предполагает занятость всех пальцев (5—4—3—2—5—3—2-й). При движении вниз возникает неудобный переход от 5-го ко 2-му пальцу, вызывающий большой поворот кисти вниз. Исполнить подобное сочетание можно, воспользовавшись принципом позиционной игры. Длинные арпеджио трезвучий и септаккордов можно играть несвязно и отрывисто. Связная игра при данной аппликатуре невозможна из-за смены позиций. В некоторых случаях для исполнения арпеджио легато можно ввести в игру 1-й палец на крайнем ряду.

Довгі арпеджіо мажорного
тризвука

Длинные арпеджіо мажорного
тресвучия

Довгі арпеджіо мінорного
тризвука

Длинные арпеджіо минорного
тресвучия

Довгі арпеджіо зменшеного
тризвука

Длинные арпеджіо уменьшенного
тресвучия

Довгі арпеджіо збільшеного
тризвука

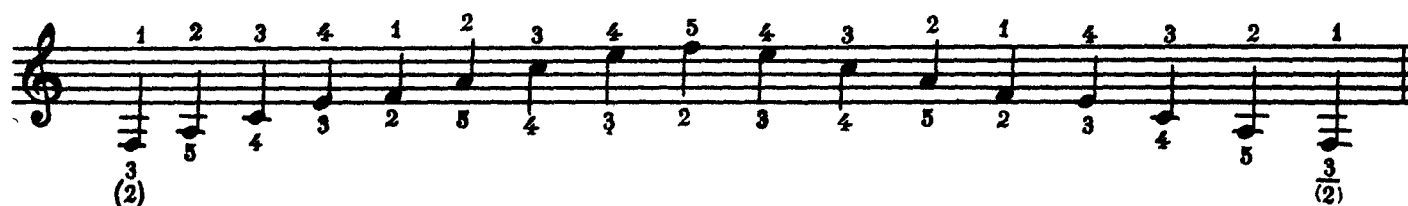
Длинные арпеджіо увеличенного
тресвучия

Довгі арпеджіо
домінантсептакорду

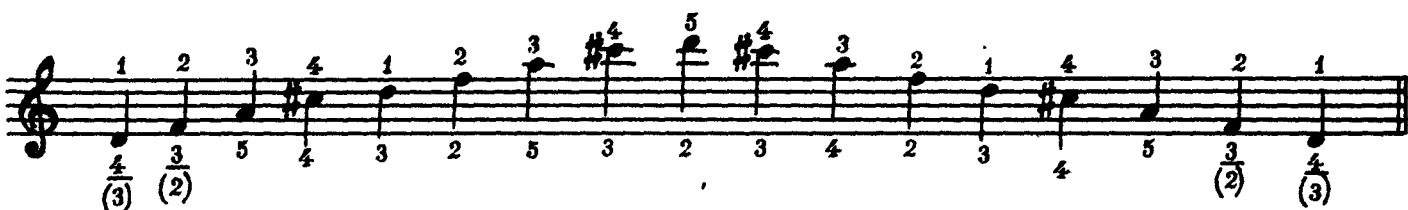
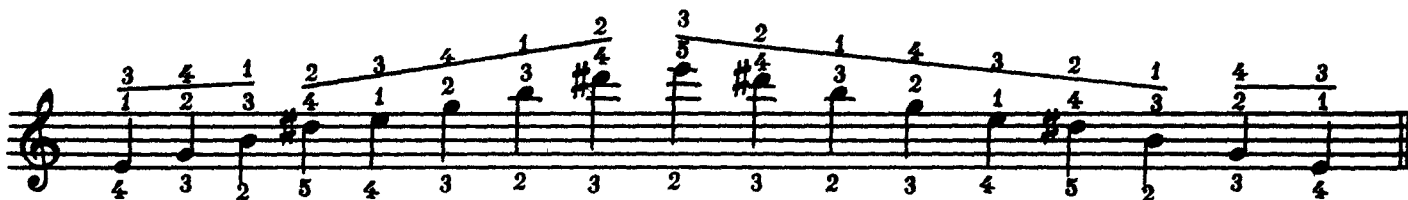
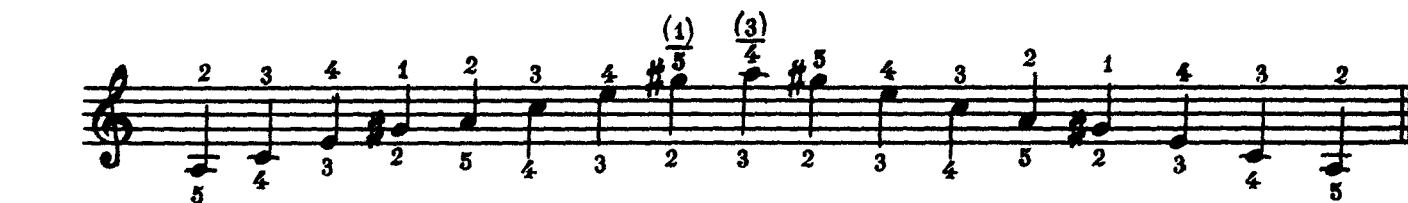
Длинные арпеджіо
доминантсептакорда

Довгі арпеджіо великого
мінорного септакорду

Длинные арпеджіо большого
минорного септаккорда

Довгі арпеджіо зменшеного
ввідного септакорду

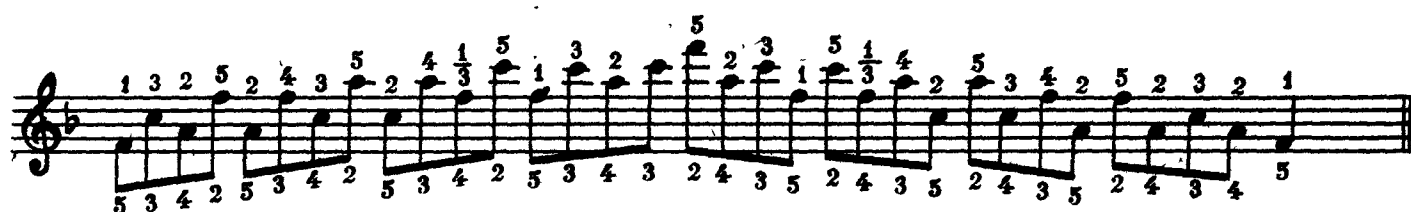
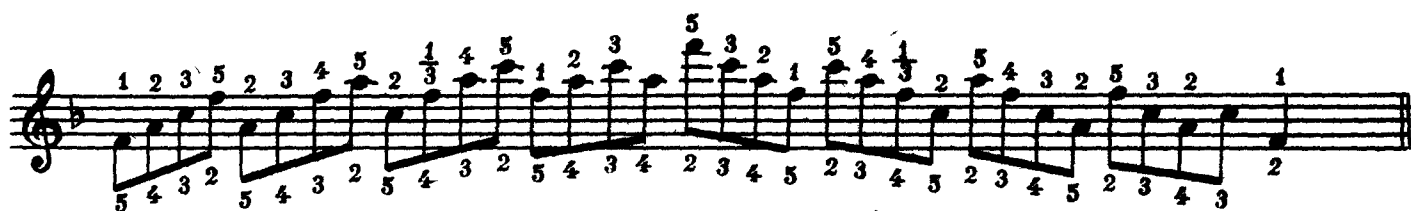
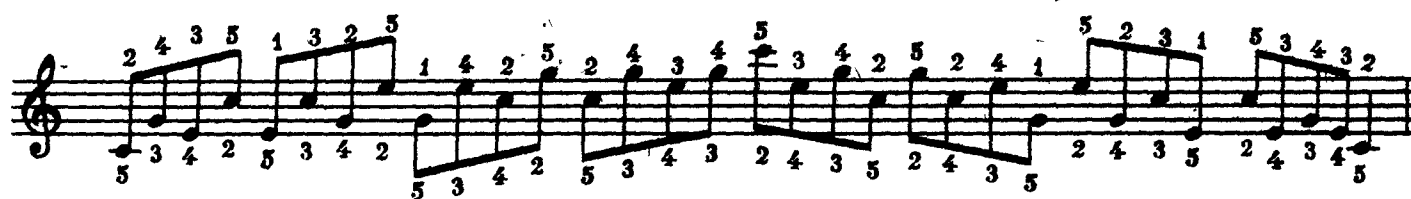
Длинные арпеджіо уменьшенного
вводного септаккорда

Короткі та ламані арпеджіо
мажорного трезвуча з оберненнями

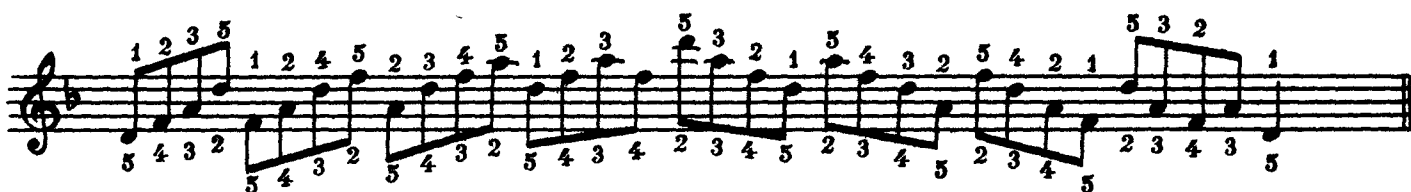
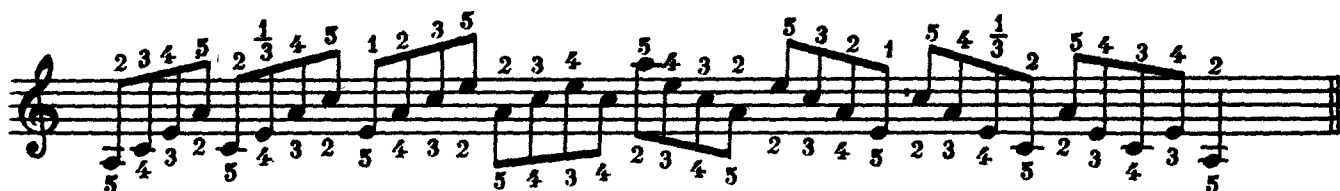
Короткие и ломаные арпеджіо
мажорного трезвучия с обращениями

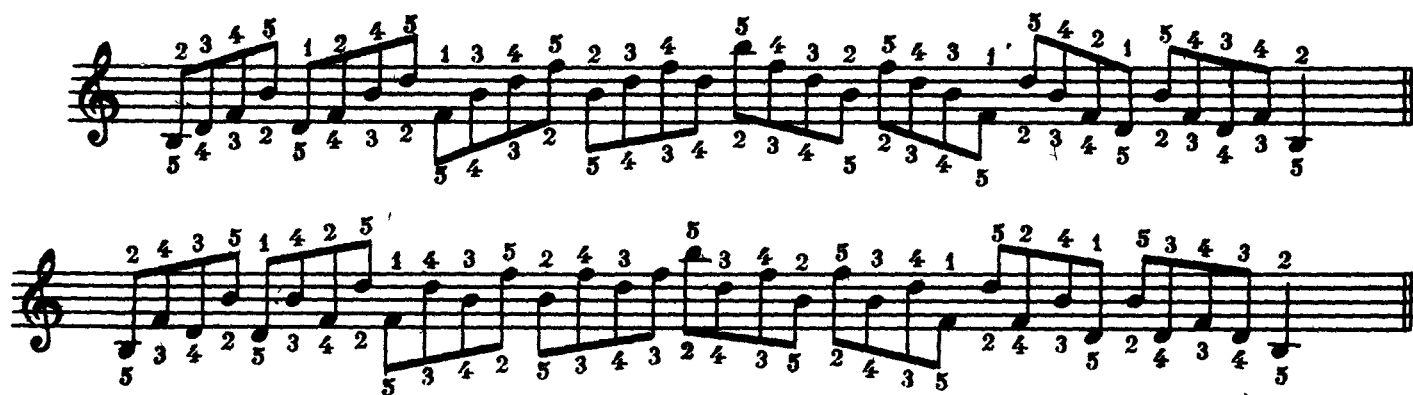
Короткі та ламані арпеджіо
мінорного трезвука з оберненнями

Короткие и ломаные арпеджио
минорного трезвучия с обращениями

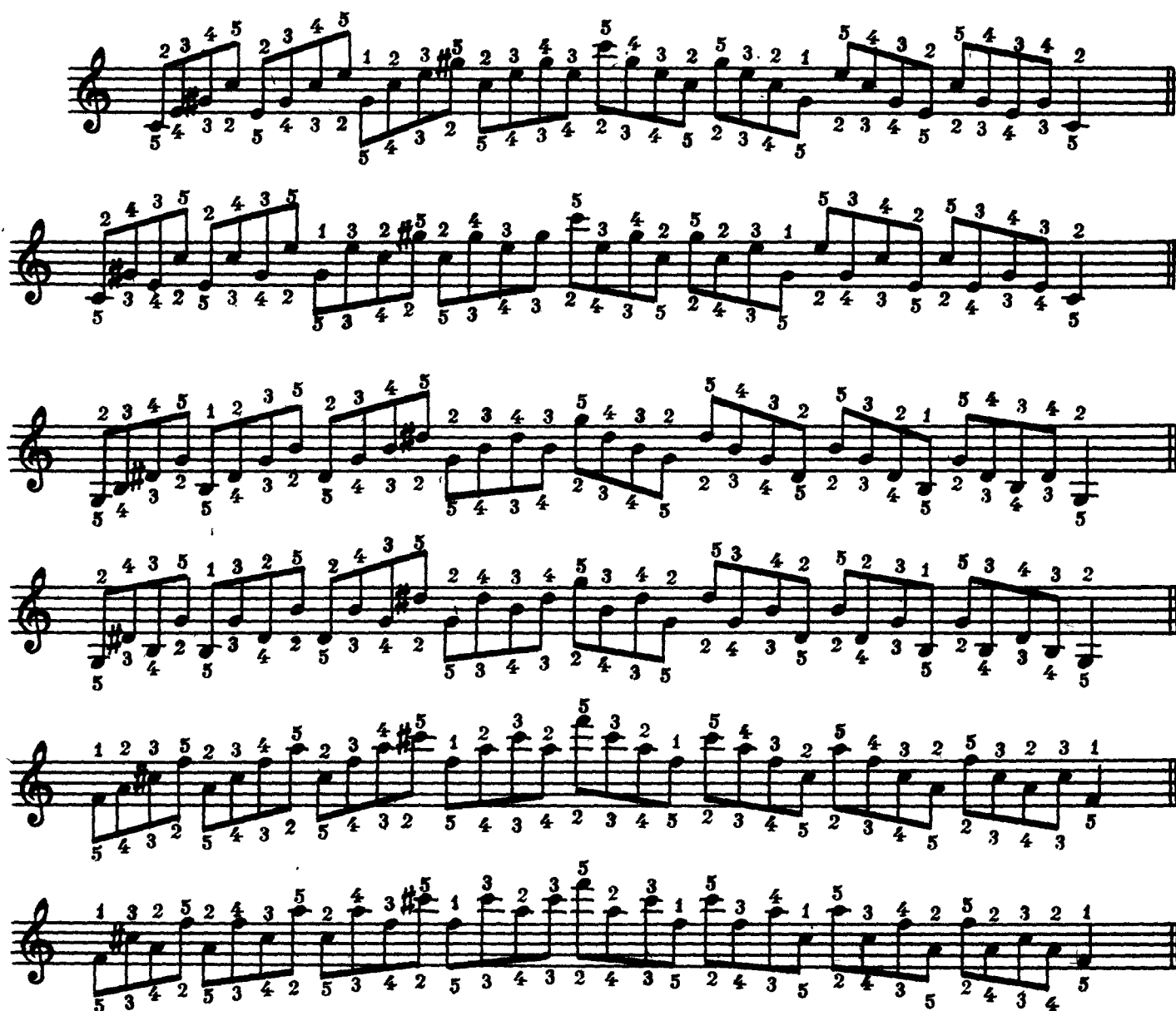
Короткі та ламані арпеджіо
зменшеного тризвука з оберненнями

Короткие и ломаные арпеджио
уменьшенного трезвучия с обращениями

Короткі та ламані арпеджіо
збільшеного тризвука з оберненнями

Короткие и ломаные арпеджио
увеличенного трезвучия с обращениями

Короткі та ламані арпеджіо
домінантсептакорду з оберненнями

Короткие и ломаные арпеджио
доминантсептакорда с обращениями

The musical exercise sheet consists of eight staves of music, each containing four measures of arpeggiated chords. The first four staves are in treble clef, and the last four are in bass clef. The exercises are organized into two groups of four staves each, corresponding to the two headers. Each measure shows a specific arpeggio pattern with fingerings indicated by numbers 1-5. The patterns include ascending, descending, and broken arpeggios. The first group of four staves (treble clef) shows arpeggios for F#7, C7, G7, and D7. The second group of four staves (bass clef) shows arpeggios for Bb7, Eb7, Ab7, and Db7. The exercises are designed to be played in a continuous sequence across the staves.

Короткі та ламані арпеджіо
малого мінорного септакорду
з оберненнями

Короткие и ломаные арпеджио
малого минорного септаккорда
с обращениями

The image displays ten staves of musical notation for the minor seventh arpeggio (A-B-C-D-E-F-G). Each staff contains two lines of music: an ascending line and a descending line. The notes are marked with fingerings (1-5) to guide the performer. The patterns are as follows:

- Staff 1: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 2: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 3: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 4: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 5: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 6: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 7: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 8: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 9: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).
- Staff 10: Ascending (A2, B3, C4, D4, E5, F4, G3), Descending (G5, F4, E3, D2, C1, B2, A1).

Короткі та ламані арпеджіо
малого ввідного септакорду
з оберненнями

Короткие и ломаные арпеджио
малого вводного септаккорда
с обращениями

The image displays ten staves of musical notation, each containing two measures of arpeggiated patterns for a minor seventh chord and its inversions. The patterns are as follows:

- Staff 1:** Ascending and descending runs for the root position (C minor seventh).
- Staff 2:** Ascending and descending runs for the first inversion (D minor seventh).
- Staff 3:** Ascending and descending runs for the second inversion (E minor seventh).
- Staff 4:** Ascending and descending runs for the third inversion (F minor seventh).
- Staff 5:** Ascending and descending runs for the root position (C minor seventh).
- Staff 6:** Ascending and descending runs for the first inversion (D minor seventh).
- Staff 7:** Ascending and descending runs for the second inversion (E minor seventh).
- Staff 8:** Ascending and descending runs for the third inversion (F minor seventh).
- Staff 9:** Ascending and descending runs for the root position (C minor seventh).
- Staff 10:** Ascending and descending runs for the first inversion (D minor seventh).

Короткі та ламані арпеджіо
великого мажорного септакорду
з оберненнями

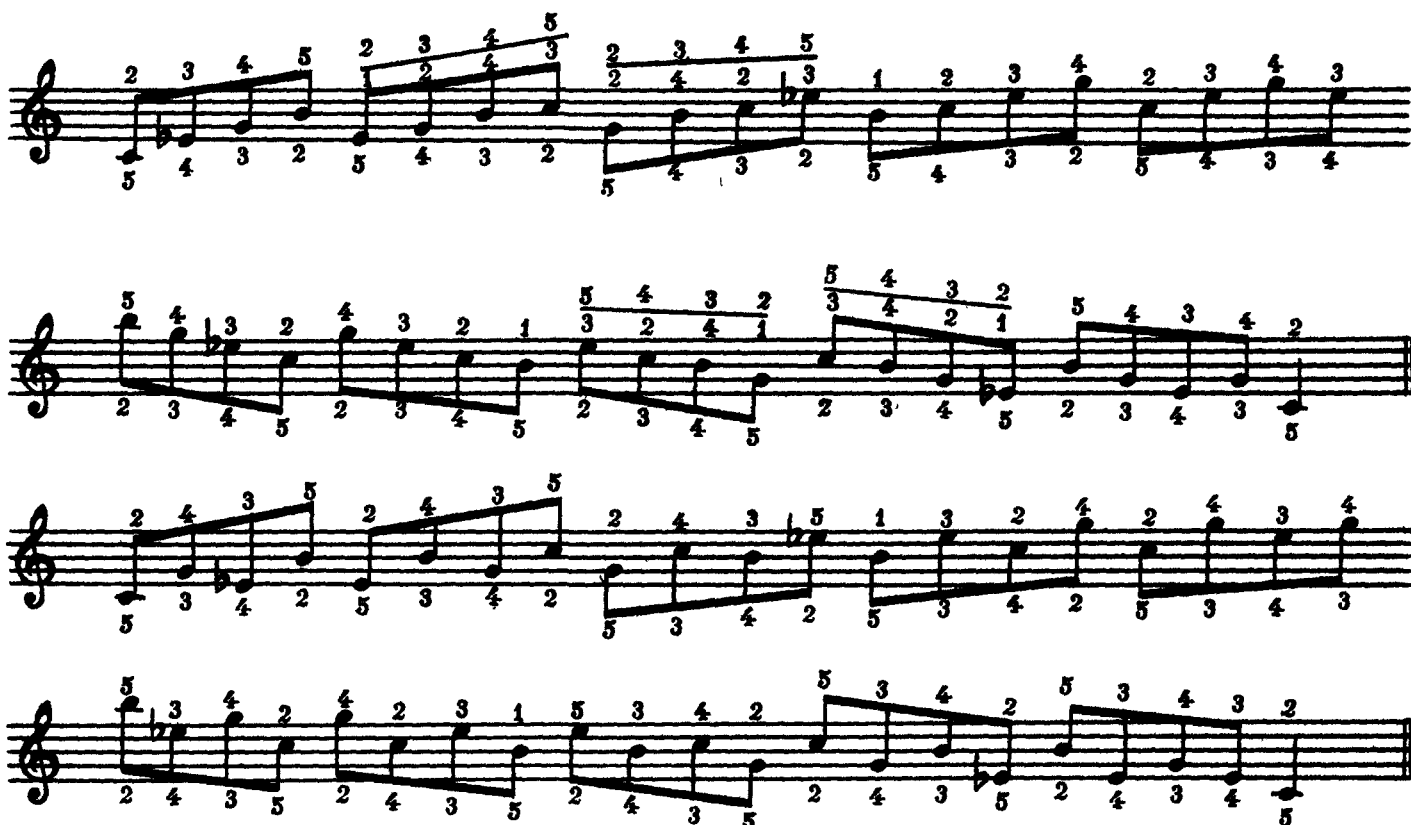
Короткие и ломаные арпеджио
большого мажорного септакорда
с обращениями

The musical notation consists of eight staves, each with a treble and bass clef. The first two staves show the major seventh chord and its inversions with fingerings. The next two staves show the major seventh chord and its inversions with a sharp sign indicating a specific fingering or articulation. The remaining four staves show the major seventh chord and its inversions with fingerings. The notation is organized into groups of four staves each, with the first two staves of each group showing the major seventh chord and its inversions, and the next two staves showing the major seventh chord and its inversions with a sharp sign indicating a specific fingering or articulation.

Короткі та ламані арпеджіо
великого мінорного септакорду
з оберненнями

Короткие и ломаные арпеджио
большого минорного септакорда
с обращениями

The image displays ten staves of musical notation, each featuring a sequence of notes with fingerings indicated by numbers 1 through 5. The notation is written on a single-line staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The music consists of a series of eighth and sixteenth notes, often grouped with slurs. Fingerings are written above or below the notes to guide the performer. The sequence of notes and fingerings varies across the staves, creating a complex melodic line. The notation includes various musical symbols such as slurs, accidentals, and dynamic markings.

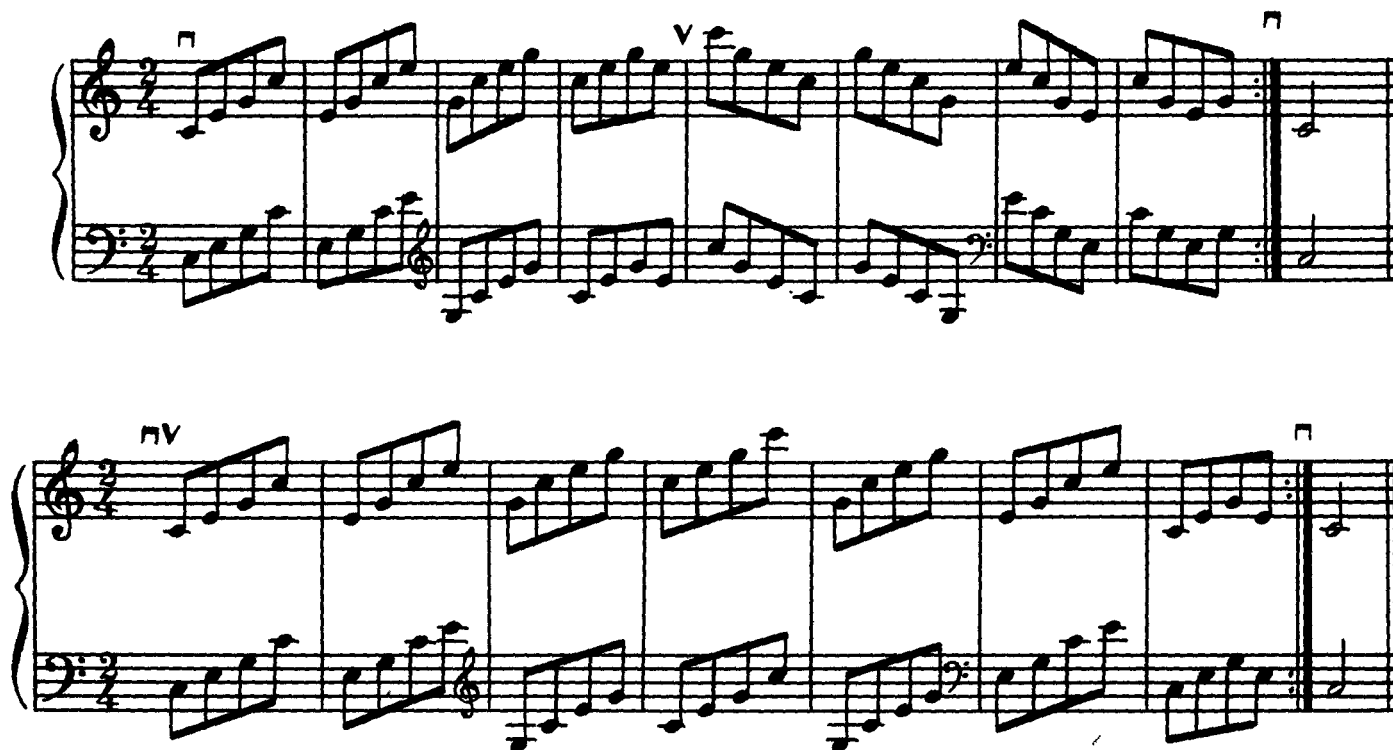
Короткі та ламані арпеджіо
зменшеного ввідного септакорду
з оберненнями

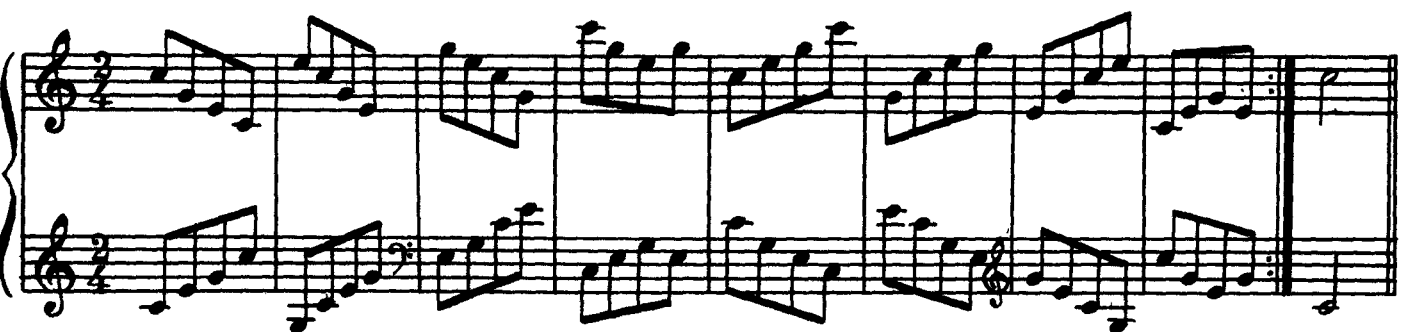
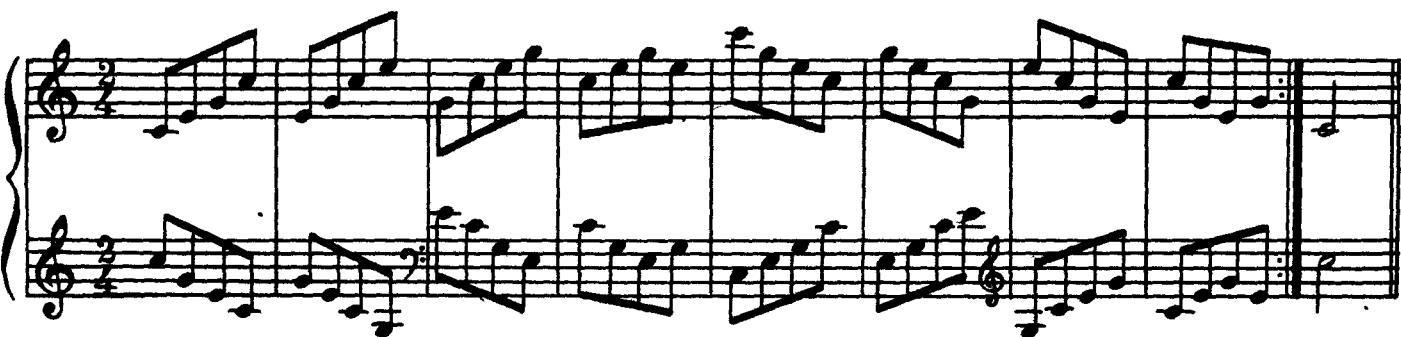
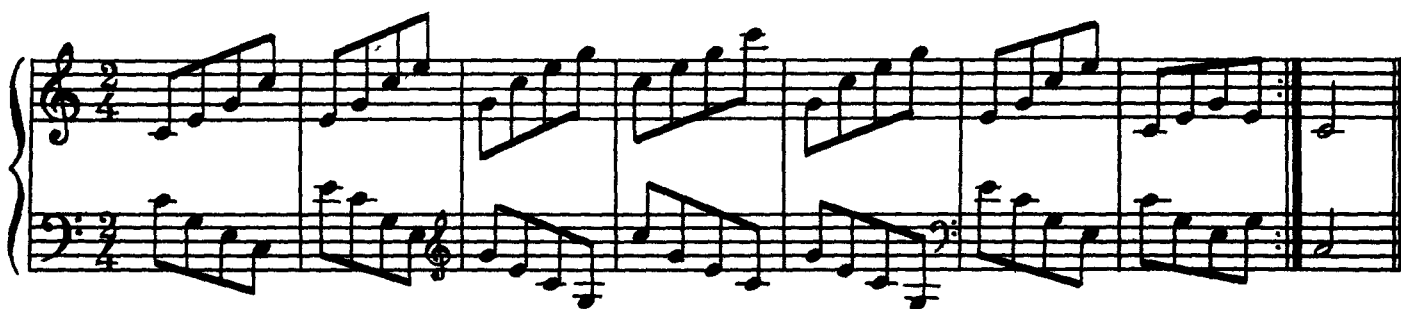
Короткие и ломаные арпеджио
уменьшенного вводного септаккорда
с обращениями

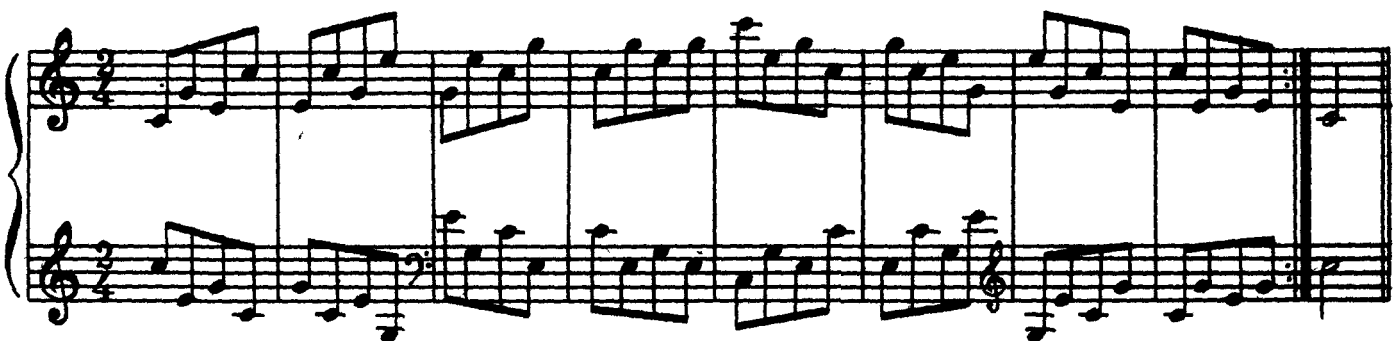

Варіанти виконання арпеджіо

Варианты исполнения арпеджио

Довгі арпеджіо
з прохідним звуком

Длинные арпеджио
с проходящим звуком

Зміст

Содержание

Від автора	3	От автора
Одноголосі гами	4	Одноголосные гаммы
Техніка подвійних нот	15	Техника двойных нот
Тризвуки та акорди	23	Трезвучия и аккорды
Арпеджіо	28	Арпеджио

Валерий Сергеевич Паньков
ГАММЫ, ТРЕЗВУЧИЯ, АРПЕДЖИО

для выборного баяна

(Текст на украинском и русском языках)

Издательство «Музычна Україна»,
252004, Киев, Пушкинская, 32

Редактор С. Я. Фільштейн. Літературний редактор Є. А. Лур'є. Художник К. О. Рязанов. Художній редактор О. В. Квітка. Технічний редактор Т. Г. Шкарбуненко. Коректори І. В. Зінченко, П. П. Клевещь

Н/К

Здано на виробництво 20.08.81. Підписано до друку 16.03.82. БФ 46259. Формат 60×90¹/₈. Папір офсетний № 2. Гарнітура літературна. Спосіб друку офсетний. Умовно-друк. арк. 5,5. Умовно-фарб. відб. 6,5. Обліково-видавн. арк. 6,41. Тираж 14000. Зам. № 1-3103. Ціна 65 к. Видавництво «Музична Україна», 252004, Київ, Пушкінська, 32. Київська ногна фабрика, 252655, МСП, Київ-80, Фрунзе, 51а.